

Zavičajni govor grada Šibenika

Plenča, Mauricija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:165189>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj

Sveučilišni diplomski studij rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Mauricija Plenča

Zavičajni govor grada Šibenika

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja – Odsjek za predškolski odgoj

Sveučilišni diplomski studij rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Zavičajni govor grada Šibenika

Diplomski rad

Student/ica:

Mauricija Plenča

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Ivica Vigato

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mauricija Plenča**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Zavičajni govor grada Šibenika** rezultat mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz recitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 7. veljače 2022.

ZAVIČAJNI GOVOR GRADA ŠIBENIKA

SAŽETAK

Hrvatski standardni jezik te njegov razvoj kroz povijest uvelike ovisi o tadašnjim političkim vlastima. Osnutkom Republike Hrvatske hrvatski jezik postaje službeni jezik te se kao takav koristi na području cijele Hrvatske, dok se svako područje u neslužbenom govoru koristi narječjima, takozvanim dijalektima. Čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječje tri su službena narječja, a svaki od njih ima dijalekte te mjesne govore karakteristične za manja jezična područja pojedinog kraja. Grad Šibenik svojom urbanizacijom čini središte Šibensko-kninske županije. Bogata povijest Šibenika ostala je sačuvana kroz materijalnu i nematerijalnu baštinu te kao takva danas uveličava ponudu grada te sam grad čini atraktivnom turističkom destinacijom. Nekoć je šibenski govor bio čakavski, ali, stoljećima unatrag Šibenik je štokavski grad, tj. novoštokavski ikavski grad štakavske fizionomije. Šibenski govor u radu se analizira kroz fonološku te morfološku analizu, ali, bitno je naglasiti da se poseban značaj u radu daje bogatom leksiku. Istraživački dio posvećen je upravo leksiku, odnosno poznavanju istog s aspekta djece predškolske dobi koji žive na području grada Šibenika.

Ključne riječi: povijest hrvatskog standardnog jezika, narječje, štokavsko ikavski dijalekt, Šibenik, šibenski govor, leksik Šibenika

HOMELAND LANGUAGE OF ŠIBENIK

ABSTRACT

Croatian standard language and its development through history depend very much on the political authorities of the time. With the establishment of the Republic of Croatia, Croatian became the official language and as such it started to be used in the entire country, even though local people of different areas used their dialects in everyday communication. Chakavian, Kajkavian and Shtokavian are three official dialects and in each one of them we can differentiate even more local speeches typical for smaller linguistic communities of an area in Croatia.

The city of Šibenik and its urban lifestyle/urbanization make the center of the Šibenik-Knin county. Šibenik's rich history has remained preserved both in its tangible and intangible heritage. As such, it contributes a lot to what the city can offer and it makes it a more appealing touristic destination. The dialect of Šibenik was once Chakavian but for centuries now, the role belongs to Shtokavian and Šibenik can be described as a Neo-Shtokavian Ikavian city of Shtokavian physiognomy. The dialect of Šibenik can be subject to phonological and morphological analyses but the importance of its rich lexicon is always emphasized. Therefore, the research is dedicated to the lexicon, or to be more precise, to finding out how well preschool children of Šibenik are familiar with this lexicon.

Keywords: history of the Croatian standard language, dialect, Štokavian Ikavian dialect, Šibenik, Šibenik dialect, lexicon of Šibenik

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. HIPOTEZE I CILJEVI	1
1.2. METODOLOGIJA	1
2. POVIJEST HRVATSKOG JEZIKA	2
2.1. POVIJEST JEZIKA OD 9. STOLJEĆA DO 19. STOLJEĆA	2
2.2. FILOLOŠKE ŠKOLE	6
2.3. POVIJEST JEZIKA OD 20. STOLJEĆA DO DANAS.....	7
3. NARJEČJA HRVATSKOG JEZIKA	10
3.1. ČAKAVSKO NARJEČJE.....	11
3.2. KAJKAVSKO NARJEČJE.....	13
3.3. ŠTOKAVSKO NARJEČJE.....	16
4. GRAD ŠIBENIK.....	19
4.1. GRB GRADA	20
4.2. POVIJEST GRADA	20
4.3. NEMATERIJALNA BAŠTINA	22
4.3.1. ŠIBENSKA KAPA.....	22
4.3.2. ŠIBENSKI BOTUN.....	23
4.4. SAKRALNI SPOMENICI GRADA ŠIBENIKA	24
4.4.1. KATEDRALA SVETOG JAKOVA	24
4.5. FORTIFIKACIJSKI SPOMENICI GRADA ŠIBENIKA.....	25
4.5.1. TVRĐAVA SVETOG MIHOVILA	26
4.5.2. TVRĐAVA SVETOG NIKOLE	26
4.5.3. TVRĐAVA SVETOG IVANA.....	27
4.5.4. TVRĐAVA BARONE	28
4.6. NARODNI OBIČAJI.....	29
5. ŠIBENSKI GOVOR	30
5.1. FONOLOŠKA ANALIZA.....	31
5.1.1. SAMOGLASNICI.....	31
5.1.2. SUGLASNICI	32

5.1.3. ASIMILACIJA PO MJESTU TVORBE	33
5.1.4. SIBILARIZACIJA I PALATALIZACIJA	33
5.1.5. SUGLASNIČKI SKUPOVI	34
5.2. MORFOLOŠKA ANALIZA	34
5.2.1. IMENICE	34
5.2.2. GLAGOLI	37
5.2.3. PRIDJEVI	40
5.2.4. ZAMJENICE	42
5.2.5. BROJEVI	45
5.2.6. NEPROMJENJIVE VRSTE RIJEČI	45
5.3. CAKAVICA	45
6. LEKSIK ŠIBENIKA	47
6.1. ŠIBENSKA MOLITVA	47
6.2. FAUST VRANČIĆ	48
6.3. IVO JAKOVLJEVIĆ	49
6.4. RIJEČI ŠIBENSKOG KRAJA	50
6.5. POSLOVICE I IZREKE ŠIBENSKOG KRAJA	57
6.6. TOPONIMI	59
7. ISTRAŽIVANJE	61
7.1. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA	61
7.2. METODE ISTRAŽIVANJA	61
7.3. NAČIN PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA	62
7.4. ISPITANICI	67
7.5. OBRADA PODATAKA	67
7.6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	67
7.7. RASPRAVA	73
8. ZAKLJUČAK	75
9. LITERATURA	77
10. ŽIVOTOPIS	79
11. POPIS TABLICA	80
12. POPIS ILUSTRACIJA	81
13. PRILOG	82

1. UVOD

Šibenski govor te njegov leksik opisan je prema podacima prikupljenim iz stručne te znanstvene literature. Povijesni pregled hrvatskog standardnog jezika kao i opis njegova tri narječja prethodi analizi šibenskog govora kako bi njegova evaluacija bila jasnija. Osim jezične analize u radu je prikazana povijest grada Šibenika, njegova materijalna i nematerijalna baština te narodni običaj. Lingvistička analiza podijeljena je na dvije razine, fonološku i morfološku, koje su objedinjene u poglavlju Šibenski govor. Poglavlje Leksik Šibenika objedinjuje bogato leksičko nasljedstvo, riječi šibenskog kraja, poslovice i izreke te toponime. Istraživanje je provedeno na uzorku djece predškolske dobi u šibenskim vrtićima. Obrađeni podatci koji prikazuju dječje poznavanje riječi šibenskog kraja prikazani su pomoću grafova.

1.1. HIPOTEZE I CILJEVI

Ovim radom istražiti će se novoštokavsko ikavski govor odnosno njegove karakteristike na području grada Šibenika, kao i njegov leksik te će se on što vjernije prikazati kroz različite riječi i frazeme. Uz pomoć rezultata istraživanja prikazat će se i poznavanje riječi šibenskog kraja kod djece predškolske dobi. Riječi su to koje su gotovo zaboravljene ili rjeđe korištene u svakodnevnom govoru.

1.2. METODOLOGIJA

Primarni te sekundarni podatci bit će potrebni za izradu diplomskog rada. Neposredno u istraživanju s djecom prikupit će se primarni podatci, dok će oni sekundarni pak biti prikupljeni uz pomoć stručne literature koja je kao takva relevantna temi. Stručna literatura najvećim dijelom je pribavljena u zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ u Šibeniku.

U svrhu istraživanja koristit će se transverzalna, empirijska, deskriptivna metoda, dok će kontrolna lista biti mjerni instrument.

Citati, parafraze te primjeri koji će se koristiti u radu bit će potkrijepljeni podacima bibliografskog izvora.

2. POVIJEST HRVATSKOG JEZIKA

Proučavati hrvatski jezik iziskuje poznavanje povijesti u smislu političkih previranja te vlasti koja je u određenom razdoblju djelovala na tom području.

2.1. POVIJEST JEZIKA OD 9. STOLJEĆA DO 19. STOLJEĆA

Dujmović-Markusi (2006) staroslavenski jezik navodi kao jezik prvih pisanih slavenskih spomenika koje su Ćiril i Metod u 9. stoljeću preveli s grčkog, dok su glagoljicom zapisali tekstove iz Biblije i druge pravne spise. Prijevode su koristili za misionarske pohode među Slavenima te je to uvelike utjecalo na formiranje nacionalnih književnih jezika pa tako i na formiranje hrvatskog jezika. Dakle, jezik prvih hrvatskih glagoljskih spomenika u osnovi je staroslavenski, ali uz ponešto preinaka kod glasova.

Prema Pavličeviću (2007) najdulji te sukladno tome podacima najvrijedniji među najstarijim hrvatskim glagoljskim natpisima smatra se *Bašćanska ploča* koja je načinjena oko 1100. godine, a pronađena je u Baškoj na otoku Krku. Govori o tome kako hrvatski kralj Zvonimir poklanja neku zemlju svetoj Luciji, tj. u osnovi se smatra darovnicom. Od 1934. godine čuva se u prostoru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

U 12. stoljeću, Dujmović-Markusi (2006) navodi još jedno pismo na području južne Hrvatske i Bosne vezano uz slavensko bogoslužje, odnosno zapadna ćirilica koju nazivamo i hrvatskom ćirilicom ili bosančicom. U tom razdoblju nastaju brojni liturgijski i pravni tekstovi, dok polovicom 13. stoljeća vlasti dopuštaju bogoslužje i na narodnom jeziku. U tom razdoblju nastaje i *Vinodolski zakonik* koji je pisan glagoljicom, a danas je najstariji sačuvani hrvatski zakon. Sastavljen je u Novom (današnjem Novom Vinodolskom) 6. siječnja 1288. godine. Za cilj ima normiranje pravnih odnosa u Vinodolskoj općini.

Kao što navodi Dujmović-Markusi (2006) statut je skup pravnih normi koje su bile obvezne na određenom samoupravnom području, a najpoznatiji koji datira iz 1444. jest *Poljički statut* koji sadrži norme o ustrojstvu općine Poljica u Dalmaciji, a pisan je hrvatskom ćirilicom. Prema današnjim spoznajama, s početka hrvatske latinične književnosti imamo samo spomenik *Red i Zakon sestara Dominikanki* iz 1345. godine, koji je nastao u Zadru. *Šibenska molitva* smatra se

najstarijom te jednom od prvih poznatih hrvatskih latiničnih jezičnih i književnih spomenika. Sadržajno gledano ona spada u hvalospjeve Majci Božjoj.

Prva tiskana djela javljaju se krajem 15. stoljeća. 1483. godine izdan je *Misal po zakonu rimskog dvora*. Pisan je staroslavenskim jezikom, bez podataka mjesta tiskanja. Istaknuta je kao prva dvobojna slavenska inkunabula.

Autorice Dujmović-Mrkusi te Pavić-Pezar (2014) ističu 16. stoljeće kao izrazito nepovoljno u pogledu politike zbog različitih vladara koji djeluju na tom području. Usprkos tome u Dalmaciji vlada razdoblje pokrajinske književnosti, tj. razdoblje renesanse. Dominiraju djela pisana na čakavskom narječju, a najpoznatija od njih su: *Judita*- Marko Marulić, *Robinja*- Hanibal Lucić, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*- Petar Hektorović, *Planine*- Petar Zoranić, *Vazetje Sigeta grada*- Brne Krnarutić. *Planine* su prvi hrvatski roman, dok je *Robinja* prva svjetovna drama na hrvatskom jeziku. Procvat doživljava i dubrovačka književnost te se razvija štokavština s elementima čakavskog kojeg pisci unose u svoja djela. Središte književnosti na kajkavskom je u Varaždinu i Zagrebu, a najznačajniji je prijevod latinskog djela autora Ivana Pergošića *Decretum Tripartitum* iz 1574. godine, kao i djela Antuna Vrameca, *Kronika kratka* i *Postila*.

Krajem 16. stoljeća Faust Vrančić objavljuje rječnik pod nazivom *Dictionarum quinque nobilissimarum Europae linguarum- Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae*. Rječnik objavljuje 1595. godine u Veneciji. Obzirom da je Vrančić Šibenčanin, u diplomatskom radu jedan odlomak posvećen je njemu te njegovu radu i djelu.

Pavličević (2007) proučavajući 17. stoljeće naglašava prvu hrvatsku gramatiku *Institutionem linguae libri duo* koju je napisao Bartol Kašić. Objavljena je u Rimu 1604. godine. Pisana je čakavskim uz štokavske elemente. Štokavsko narječje se širi te se nameće kao temelj književnog jezika.

Odlaskom Turaka u 18. stoljeću, Dujmović-Mrkusi (2006) ističe dolazak i obnovu kulturnog života, a djela koja se izdaju najčešće su poučnog karaktera uz isticanje praznovjerja, neukosti i sl. Pisci se služe narječjem svojeg područja, pa tako Filip Grabovac i Andrija Kačić- Miošić pišu štokavskom ikavicom, dok slavonski pisci pišu posavskim štokavsko ikavskim koja je slična dalmatinskoj i bosanskoj štokavici. Bogatu kajkavsku književnost nastavljaju njegovati pisci s područja kajkavštine. U 18. stoljeću bujaju rječnici, pa tako talijanski isusovac Ardelio Della Bella

sastavlja *Talijansko-latinsko-ilirski rječnik*, dok Franjo Sušnik i Andrija Jambrešić objavljuju *latinski rječnik s obzirom na ilirski, njemački i mađarski*. Tumačenja u rječniku uglavnom su kajkavska, ali ponegdje se pronade i čakavska i štokavska riječ. Kako su djela dostupnija široj populaciji, tako se i jezik širi, a time započinje proces oblikovanja suvremenoga standardnog jezika.

Pavličević (2007) analizirajući 19. stoljeće zapisuje kako Hrvati imaju dva standardna jezika, jedan na štokavskoj osnovici, drugi na kajkavskoj. Za vrijeme ilirizma kajkavski književni jezik se napušta dok je službeni jezik u Saboru bio latinski. U pojedinim hrvatskim krajevima u javnoj upotrebi su i talijanski, mađarski i njemački jezik. Pavao Ritter Vitezović zalagao se za bilježenje jednog glasa sa jednim znakom što je imalo utjecaj na Ljudevita Gaja i druge preporoditelje. Prije Gaja javljaju se jezikoslovni priručnici u kojima se zagovara upotreba hrvatskog jezika i stvaranja zajedničkog jezika zasnovanog na štokavskom narječju.

Dujmović-Mrkusi te Pavić-Pezar (2014) ime Ljudevita Gaja smatraju sinonimom za politički i kulturni pokret zvan ilirizam, kojeg su pokrenuli mladi intelektualci u Beču, Grazu i Pešti s ciljem jedinstvenog jezika i pravopisa svih južnih Slavena. Njegovo najvažnije djelo je *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisa* s detaljnim opisom prihvaćenog prijedloga novog i jedinstvenog pravopisa sa štokavskom jezičnom osnovom. Predložio je rješenje za pisanje palatala odnosno pisanje tilde (~) kao dijakritičkoga znaka iznad grafema *c, z, s, l, n, d* i *g*. Tim se prijedlogom ostvarilo načelo bilježenja jednog glasa (fonema) jednim slovom (grafemom). Miješanjem politike svoju je reformu kasnije prilagodio novim zamislima o ujedinjenju Hrvata, ali i svih južnih Slavena zajedničkim jezikom koji naziva ilirskim, a kao osnovica jezika bilo bi štokavsko narječje. Napisao je on i poznatu verziju slavne poljske budnice te je ona kao takva predstavljala hrvatsku himnu pod nazivom *Još Hrvatska ni propala*. Osim toga osnovao je 1835. godine *Novine Horvatzke* s književnim prilogom *Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka*. Iste godine napušta načelo pisanja jednog glasa jednim slovom, a predlaže rješenja koja donekle odstupaju od prijedloga koje je napisao u *Kratkoj osnovi*.

S ciljem ujedinjenja hrvatskih krajeva i pripajanjem nekih slavenskih naroda, Dujmović-Mrkusi te Pavić-Pezar (2014) navode kako se odlučuje hrvatsko ime zamijeniti ilirskim te tako njegove novine poprimaju novi naziv te se nazivaju *Ilirske narodne novine*, a *Danicza Horvatzka, Slavonzka i Dalmatinzka* postaje *Danica ilirska*. Nedugo nakon dolazi do raskola iliraca te pokret

završava 1843. godine kada vlast zabranjuje uporabu ilirskog imena i simbola, ali usprkos tome odobrava njihovu kulturnu djelatnost. Pokret nastavlja djelovati pod hrvatskim imenom.

Osim Gaja, autorice Dujmović-Markusi te Pavić-Pezar (2014) smatraju kako je značajan trag u povijesti ostavio i Ivan Kukuljević Sakcinski. Suradnikom u *Danici* Ljudevita Gaja 1837. godine postaje jedna od vodećih osoba hrvatskog narodnog preporoda. Prvi govor na hrvatskom jeziku održan je 2. svibnja 1843. godine u Hrvatskom saboru s naglaskom na njegovom uvođenju u javni život te je u istoj godini Hrvatski sabor osnovao Katedru za hrvatski jezik i književnost na zagrebačkoj Akademiji. Godine 1847. hrvatski jezik uvodi se u javni život kao službeni jezik.

Dujmović-Markusi i Pavić-Pezar (2014) navode kako je širenju Gajeve grafije pomoglo djelo Vjekoslava Babukića naslova *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* u kojem se primjenjuje Gajev slavopis i ilirska zamisao da književni jezik za osnovicu uzme štokavski, uz elemente kajkavskog i čakavskog narječja. Antun Mažuranić 1839. godine objavljuje hrvatsko-latinsku gramatiku *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* te preko latinskoga jezika afirmira i normira jezik prema Babukićevoj *Osnovi*. Ivan Mažuranić i Jakov Užarević 1842. godine objavljuju *Njemačko-ilirski slovar*, a Josip Partaša 1850. godine objavljuje *Pravopis jezika ilirskoga* u kojem predlaže morfološka načela prema ranijoj ilirskoj pravopisnoj praksi.

Pavličević (2007) nam objašnjava kako u prvoj polovici 19. stoljeća dolazi do stvaranja zajedničkog jezika te zapadna novoštokavština postaje temelj standardnog jezika. Nepovoljne političke prilike zaustavile su daljnje preporodne ideje te tako 1848. godine dolazi do zaustavljanja, a time u Hrvatskoj jača njemački jezik i dolazi do gušenja nacionalnih sloboda poznatih pod nazivom *Bachov apsolutizam*. Nekoliko jezikoslovaca s područja Hrvatske i Srbije te književnika 1850. godine sastalo se u Beču s ciljem stvaranja zajedničkog jezika. Time je postignut *Bečki književni dogovor* te je donesen zaključak kako će temelj književnog jezika biti na ijekavskoj štokavštini. No, postignuti dogovori i ideja nisu dugo zaživjeli. Dvojbe o pojedinim jezicima te mnoštvo pitanja pokušavaju riješiti filološke škole koje nude svoja rješenja.

2.2. FILOLOŠKE ŠKOLE

Vince (2002) navodi kako *Zagrebačka filološka škola* nastavlja ilirsku jezičnu koncepciju, a za cilj ima dovršetak procesa standardizacije. Začetnici su bili Ljudevit Gaj, Vjekoslav Babukić i Antun Mažuranić, ali veću pažnju su dobili uz pomoć Adolfa Vebera Tkalčevića te Bogoslava Šuleka. Oni predlažu kombinaciju tradicionalnih pravopisnih obilježja, kao i povezivanje različitih dijalektalnih obilježja kako bi se zadovoljile potrebe većine izvornih govornika.

Ante Kuzmanić bio je na čelu *Zadarske filološke škole* te Vince (2002) ističe da je nakon dosta prkošenja ipak prihvatio prijedloge Gaja. No i dalje su zagovarali upotrebu štokavske ikavice na kojoj bi se temeljio hrvatski književni jezik. Ante Kuzmanić i njegovi sljedbenici te pristaše lista *Zora dalmatinska* bili su mišljenja kako književni jezik treba imati temelj na samo jednom dijalektu. Borili su se da osnovica bude štokavsko ikavska zbog svoje rasprostranjenosti. No, kompromis nije postignut zato što se Gaj nije htio odreći jezika bogate renesanse i barokne dubrovačke književnosti. Revolucionarna 1848. godina donosi Kuzmanićevo prihvaćanje Gajeve slavopisne reforme, no i dalje nastavlja svoje zalaganje za štokavsko ikavski.

Fran Kurelac bio je osnivač *Riječke filološke škole* te Vince (2002) u svojoj knjizi navodi kako je on zagovarao dijalektalni jezik, no najveću prednost davao je čakavskom narječju kao najstarijem. Pripadnici škole smatraju kako osnova jezika treba biti utkana elementima zajedničkih većini slavenskih jezika. Većinu jezika čine zastarijelice, dijalektizmi i vlastite tvorenice. Kurelac 1852. godine publicira raspravu *Kako da sklanjamo imena* te napada jezična rješenja Zagrebačke filološke škole. Tekstom *Recimo koju* 1860. godine nastavlja u svojoj namjeri ka protivljenju Zagrebačkoj filološkoj školi.

Škola hrvatskih vukovaca dobiva naziv po osnivaču Vuku Stefanoviću koji je također bio žustri protivnik Zagrebačke filološke škole, navodi nam Vince (2002). Njegova ideja bila je jedinstveni književni jezik na osnovi novoštokavske ijekavce. Iako u početku nije naišao na pristalice, potkraj 19. stoljeća postaje uzorom hrvatskim jezikoslovcima koji se nazivaju *hrvatski vukovci*. Ivan Broz, Tomo Maretić i Franjo Iveković bili su njihovi predstavnici. Njihova zalaganja bila su za Karadžićevo fonološko načelo po principu “piši kao što govoriš”. Ivan Broz 1892. godine objavljuje Hrvatski pravopis pisan po navedenom načelu. Također, uzor pronalaze i u Dančićevoj

jezičnoj koncepciji te su tako smanjenje razlike između hrvatskog i srpskog jezika, no oni nisu izjednačeni.

2.3. POVIJEST JEZIKA OD 20. STOLJEĆA DO DANAS

Pavličević (2007) navodi bitna događanja koja su obilježila prvu polovicu 20. stoljeća te time utjecali na hrvatski standardni jezik jer je odnos prema jeziku, između ostalog, uvjetovan i političkom ideologijom. Dominacija hrvatskih vukovaca nastavlja se i početkom 20. stoljeća. Ivan Broz prikupljao je rječničku građu koja je većinom iz štokavske usmene književnosti. Nakon smrti njegov ujak Franjo Iveković objavio je svu prikupljenu građu ukomponiranu u *Rječnik hrvatskog jezika* koji je objavljen 1901. godine u Zagrebu. Ideje hrvatskih vukovaca podržavale su i službene vlasti, no ipak joj se nisu svi priklonili. Novo osnivanje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca po pitanju hrvatskoga jezika ne donosi povoljnu situaciju s obzirom da se jezik zove *srpsko-hrvatsko-slovenački*. Time se nastavlja ideja vukovaca čije ideje trenutno potpomaže vlast sa zajedničkim ciljem. Dragutin Boranić 1921. godine izdaje *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* koji je zasnovan na fonološkom načelu te djelu Tome Maretića iz 1931. godine pod nazivom *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Političke neprilike, tj. atentat u Skupštini okuplja stručnjake s ciljem izrade novog zajedničkog pravopisa koji će ukloniti razlike dvaju jezika. Sljedeće godine Ministarstvo prosvjete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca objavilo je *Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole* u kojem se donose nova pravopisna rješenja za ujednačavanje načina pisanja te stručne terminologije.

Već ranije Pavličević (2007) navodi povoljniju situaciju za hrvatski jezik te je time započelo osnivanje Banovine Hrvatske samim time jezikoslovci nastoje objasniti razlike tih dvaju jezika. Petar Guberina i Kruno Krstić 1940. godine objavljuju djelo *Razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika*. Osim toga, osniva se društvo *Hrvatski jezik* koje od 1936. godine objavljuje istoimeni časopis.

Osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine, Pavličević (2007) navodi kako je donosena *Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i pravopisu*. Iste godine osnovan je i *Hrvatski državni ured za jezik* koji djeluje s ciljem rješavanja svih jezičnih pitanja te brine o

pravilnosti i čistoći hrvatskog jezika u javnoj upotrebi. Posebna se pozornost posvećuje posuđenicama koje se zamjenjuju hrvatskim riječima ili novotvorenicima.

Završetak Drugog svjetskog rata prekida dotadašnje jezične prakse te donosi odluku o ravnopravnosti četiriju jezika, hrvatskog, srpskog, slovenskog i makedonskog. Dakle, Pavličević (2007) ističe kako je time hrvatskom jeziku priznat status jezika raznopravnog sa svim ostalim jezicima. Nedugo nakon javljaju se unitarističke težnje te 1953. godine Matica srpska sa sjedištem u Novom Sadu potpisuje tzv. *Novosadski dogovor*. Ugovorom se ponovno naglašava jedinstvenost jezika s dva izgovora tj. ijekavskim i ekavskim te osim toga prilikom službene upotrebe uvijek se moraju istaknuti oba dijela. Također, navedeno se odnosi i na oba pisma, latinice i ćirilice te potreba za učenjem u školama kao i izrada zajedničkog rječnika i pravopisa. Tim povodom je u Zagrebu 1960. godine objavljen *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika* kao hrvatska verzija zajedničkog pravopisa. Nekoliko godina kasnije objavljen je *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*. Pisan je ijekavskim, a tiskan je latinicom, no vokabularno je vidljivo zanemarivanje hrvatskog jezika zbog unitarističke ideje. Hrvatskim jezikoslovcima se to nipošto nije svidjelo jer su takav način smatrali izrazom nepoštivanja pojedinih jezičnih sustava.

Deklaracijom o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika objavljenom 17. ožujka 1967. godine traži se unošenje u Ustav odredbe o ravnopravnosti svih četiriju službenih jezika, navodi Dujmović-Markusi (2012). Odgovori na novonastalu situaciju rezultiraju uvodom u *Hrvatsko proljeće*. Godine 1971. Stjepan Babić, Božidar Finka i Milan Moguš sastavljaju novi *Hrvatski pravopis* zasnovan na fonološkim načelima koji je bio otisnut, no zbog zabrane nije bio uvezen ni distribuiran. Zabranjeni pravopis svoju premijeru je doživio u Londonu 1972. godine te ga se naziva *Londonac*.

Ovo razdoblje prema Dujmović-Markusi (2012) donosi brojne jezične priručnike, a neki od njih su: *Pregled gramatike hrvatskosrpskoga jezika* iz 1966. godine; *Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika* iz 1973. godine autora Stjepana Težaka i Stjepana Babića; *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* iz 1986. godine autora Stjepana Babića; *Sintaksa hrvatskog jezika* iz 1986. godine autora Radoslava Katičića i dr.

Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika je prosvjetno-programatski tekst o neravnopravnosti hrvatskoga književnoga jezika koji je objavljen u tjedniku *Telegram*, 17. ožujka

1967. godine. Temelj deklaracije utemeljen je na pravnom poretku i potpunoj ravnopravnosti jugoslavenskih naroda koji zahtjevaju pravo na čuvanje svih atributa nacionalnog postojanja, navodi Dujmović-Markusi (2012).

Stvaranjem Republike Hrvatske i donošenjem Ustava u kojem je hrvatski jezik službeni jezik Republike Hrvatske posebna pozornost posvećuje se hrvatskom jeziku. U početku se nastoje ispraviti pogreške iz prijašnjih razdoblja, a posebno u terminologiji. Dujmović-Markusi (2012) nabrojala je priručnike koji se i danas koriste, a oni su: *Školska gramatika hrvatskoga jezika* iz 2002. godine autorice Sande Ham; *Gramatika hrvatskog jezika* iz 2003. godine autora Stjepana Težaka i Stjepana Babića; *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* iz 2005. godine autora Josipa Silića i Ive Pranjkovića; *Hrvatski pravopis* iz 2007. godine autora Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića i brojni drugi.

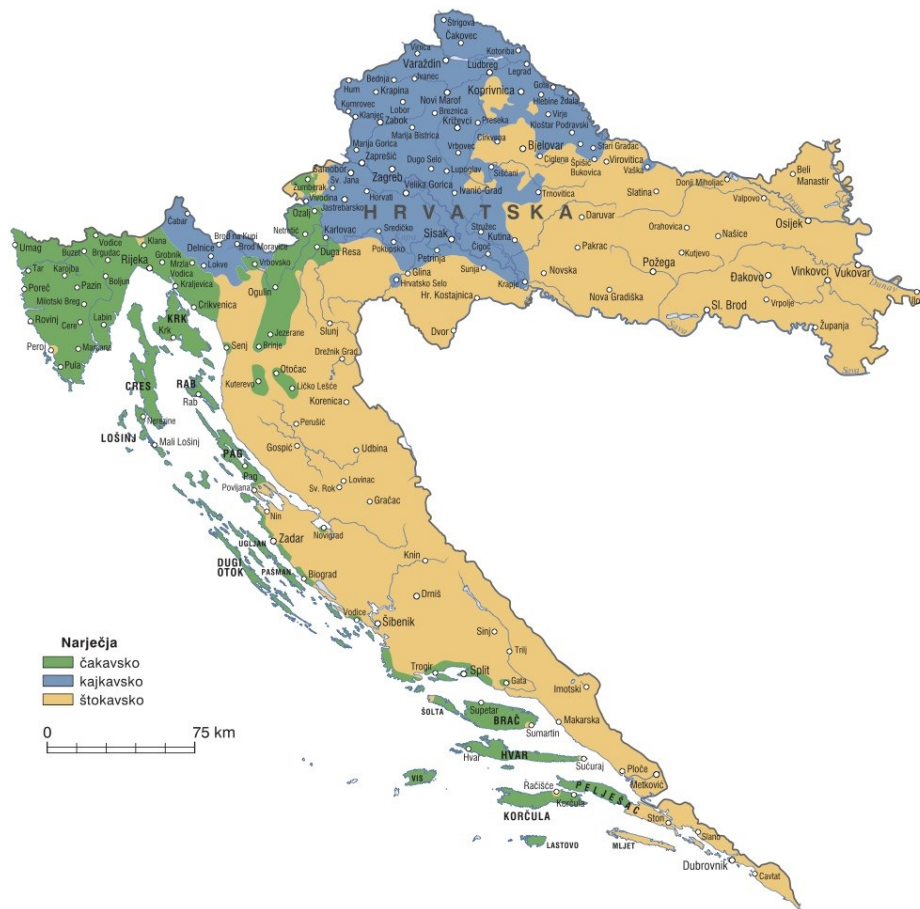
3. NARJEČJA HRVATSKOG JEZIKA

Narječje obuhvaća raznolike nestandardne jezične oblike, tj. mjesne govore (specifični za određeno naselje) ili više njih (skupine mjesnih govora). Čovjek se prvo susreće s organskim idiomom koji mu je prvotan i najbliži te mu je on materinski.

“Narječja se dijele na dijalekte, dijalekti na skupine govora, a skupine govora na mjesne govore. Mjesni govor i grupa govora su konkretne jedinice, dok su dijalekti i narječja apstraktne jedinice.” (Moguš, 1977).

Pavličević-Franić (2005: 35) navodi kako “dijalekti imaju svoja posebna jezična obilježja različitih osnovica koje ih međusobno dijele jedne od drugih. Dijalekti se nazivaju prema upitno-odnosnim zamjenicama (što, kaj, ča), karakterističnima za pojedini dijalekt. Svaki dijalekt ima svoj poddijalekt i mjesne govore tipične za manje jezične zajednice pojedinog kraja. Primjerice, unutar istog čakavskog narječja postoje različiti čakavski govori, s različitim glasovnim ili naglasnim sustavima, različitog leksičkog korpusa”.

Prema Liscu (2011: 18) “današnje prostiranje hrvatskih narječja razlikuje se od početnoga. Na kraju srednjeg vijeka, kajkavci su zauzeli sjeverozapadno područje (sjeverno od čakavaca i zapadno od zapadnih štokavaca), čakavci su zauzeli južno zapadno područje (južnije od kajkavštine, zapadnije od štokavštine), a štokavci su se dijelili na zapadne (istočni potez – između kajkavštine, čakavštine i istočne štokavštine) i istočne (istočnije od zapadnih štokavaca) štokavce. Tada su već formirana hrvatska narječja sa svojim dijalektima, ali zbog vanjskih utjecaja promijenjen je njihov prostorni razmještaj. Prodorom Osmanlija u 15. i 16. stoljeću prostor kajkavskoga i čakavskoga narječja se prilično suzio zbog velikih seoba i zbjegova.”

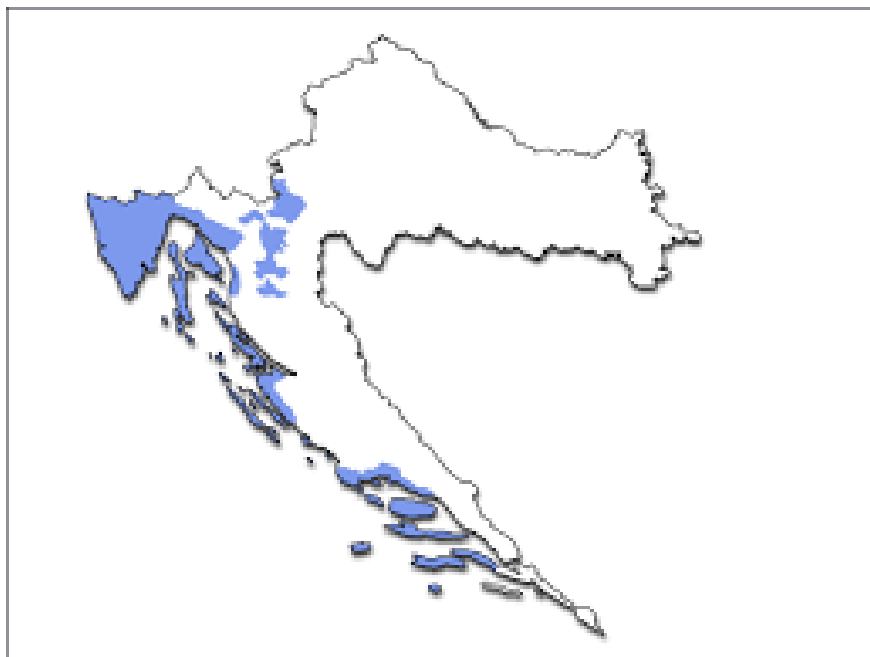
Slika 1. Hrvatska narječja (<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html>, pristupljeno 26.6.2021.)

3.1. ČAKAVSKO NARJEČJE

Moguš (1977) zamjenicu *ča* naglašava kao lingvistički reprezentant čakavskog narječja, sukladno tome čakavskim govorom smatra se svaki govor koji rabi navedenu zamjenicu, neovisno u koliko oblika.

Moguš (1977: 5-6) u knjizi “Čakavsko narječje: fonologija” točno definira područja na kojima se upotrebljava čakavsko narječje. Dakle, “čakavskom narječju pripada gotovo čitav hrvatski dio Istre, osim najjužnijeg štokavsko-čakavskog ikavskog govora, mjesta Peroj te istroromanskih i istrorumunjskih govora. Nadalje, čakavsko narječje proteže se na široko područje sjevernog hrvatskoga primorja: od Rijeke do Senja (izuzev štokavski pojas između Novog Vinodolskog i Senja), zatim otocima (Krk, Cres, Lošinj, Unije, Susak, Rab, Pag, Olib, Silba), na otocima

zadarskog arhipelaga (Ist, Molat, Sestrunj, Dugi otok, Iž, Ugljan, sjeverni dio Pašmana), otoci šibenskog arhipelaga (Zlarin, Prvić, Kaprije, Žirje), na kopnu do Biograda i Vodica, na središnjem hrvatskom primorju od Primoštena do Trogira, Splita i Poljica, na južnim dalmatinskim otocima (Čiovo, Drvenik, Šolta, zapadni dio Brača i Hvara, Korčula, Vis, Lastovo) te zapadnom dijelu poluotoka Pelješca. Gorski kotar također govori čakavskim narječjem (Mrzle Vodice, Brestova, Draga, Vrbovsko, Stubica) te još i dalje prema unutrašnjosti do Vukove Gorice, Prilišća i Netretića. Najistočnije mjesto gdje se danas može čuti čakavština je Skakavac. Najsjeverniji pak čakavski govor nalazi se u mnogim selima u Žumberku. Čakavskih govora ima i u Lici (sela duž toka rijeke Dobre i Mrežnice do obronaka Male Kapele, prostor od Jezerana do Brinja, Otočac i sela u Gackoj dolini). Čakavskih govora ima i izvan Republike Hrvatske i to u zapadnoj Mađarskoj, Austriji (Gradišće) i u Slovačkoj.”

Slika 2. Rasprostranjenost čakavskog narječja (https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/e370dff6-e8dd-4851-b7e2-b41d015c68b6/html/630_raznolikost_hrvatskoga_jezika.html , pristupljeno 26. 6. 2021.)

Prema Liscu (2009) čakavsko narječje dijeli se na šest dijalekata, no oni se međusobno razlikuju u odrazu jata:

1. “buzetski ili gornjomiranski dijalekt (jato ima fonološku vrijednost)
2. jugozapadni istarski ili štakavsko-čakavski dijalekt (ikavski refleks jata)
3. sjevernočakavski ekavskočakavski dijalekt (ekavski refleks jata)
4. srednjočakavski ili ikavsko-ekavski čakavski dijalekt (ikavsko-ekavski refleks jata)
5. južnočakavski ili ikavskočakavski dijalekt (ikavski refleks jata)
6. lastovski ili jekavskočakavski dijalekt (jekavski refleks jata)”

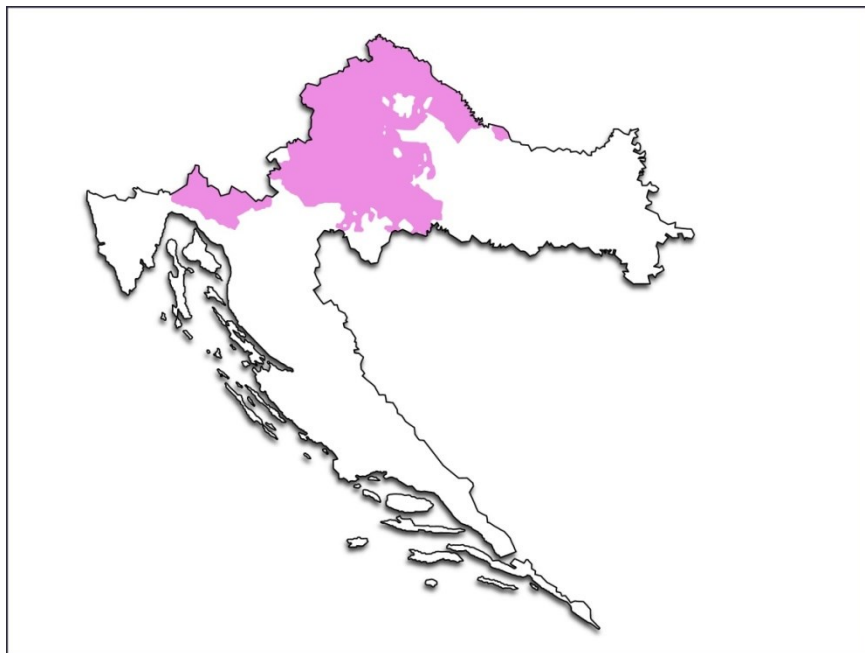
Obilježja čakavskog narječja:

- “Glasovi: Glas *m* zamjenjuje se glasom *n* na kraju riječi (npr. *kupujen*)
glas *lj* mijenja se glasom *j* (npr. *uje*)
pojavljivanje slogotvornog *r* uz popratni vokal (npr. *sarce* umjesto *srce*)
- Oblici riječi: čuvanje starih oblika padeža (npr. u *knjigah* umjesto u knjigama)
gubljenje nastavka *i* u infinitivu (npr. *molit'*)
sažimanje oblika ponekih zamjenica (npr. *ki* umjesto *koji*)
- Leksik: velik broj posuđenica iz talijanskoga jezika, odnosno talijanizmi (npr. *kantun/ugao, ponistra/prozor, pomidor/rajčica*)”

https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/5b03eca6-e869-4052-80fd-0c8546e10d99/html/591_hrvatski_standardni_jezik_i_narjecja.html (pristupljeno: 26.6.2021.)

3.2. KAJKAVSKO NARJEČJE

Upitna zamjenica *kaj* zaslužna je za naziv kajkavskog narječja. Prema Hudaček, Frančoić i Mihaljević (2005) kajkavsko narječje je u povijesti, konkretno prije osmanlijskih provala zauzimalo znatno veću rasprostranjenost nego što je to danas. Kajkavski govor danas se koristi najčešće sjeverno od Kupe u tri bivše županije nekadašnje građanske Hrvatske (Varaždinskoj, Zagrebačkoj i Bjelovarsko-križevačkoj), u dijelu Gorskoga kotare te u Međimurju.

Slika 3. Rasprostranjenost kajkavskog narječja (https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/e370dff6-e8dd-4851-b7e2-b41d015c68b6/html/630_raznolikost_hrvatskoga_jezika.html, pristupljeno 26.6.2021.)

Kajkavsko narječje ima dvije klasifikacijske podjela dijalekta, a to su:

Prema Brozoviću (1970) štokavsko narječje djeli se na šest dijalekata prema teritorijalnom rasporedu:

1. “zagorsko-međimurski
2. turopoljsko-posavski
3. križevačko-podravski
4. prigorski
5. donjosutlanski
6. goranski”

Podjela Lončarića (1996) razlikuje se od Brozovićeve te on kajkavsko narječje dijeli na 15 dijalekata:

1. “plješivičko-prigorski
2. samoborski
3. gornjosutlanski
4. bednjansko-zagorski
5. varaždinsko-ludbreški
6. međimurski
7. podravski
8. sjevernomoslavački
9. glogovničko-bilogorski
10. gornjolonjski
11. donjolonjski
12. turopoljski
13. vukomeričko-pokupski
14. donjosutlanski
15. goranski”

Obilježja kajkavskog narječja:

- “Glasovi: neprovođenje sibilizacije (npr. majki)
neprovođenje zamjene *l* sa *o* tj. vokalizacije (npr. *išel*, *došel*)
protetsko *v* (npr. *vusta*)
- Oblici riječi: čuvanje starih oblika padeža (npr. nema *žen* umjesto nema žena)
širenje osnove glagola u 3. licu množine prezenta (npr. *moreju*, *ideju*)

korištenje umanjica na *-ek* (npr. *tatek*)

određeni pridjev može se koristiti čak i kao dio imenskoga predikata (npr. *Bil je dobri muž.*)

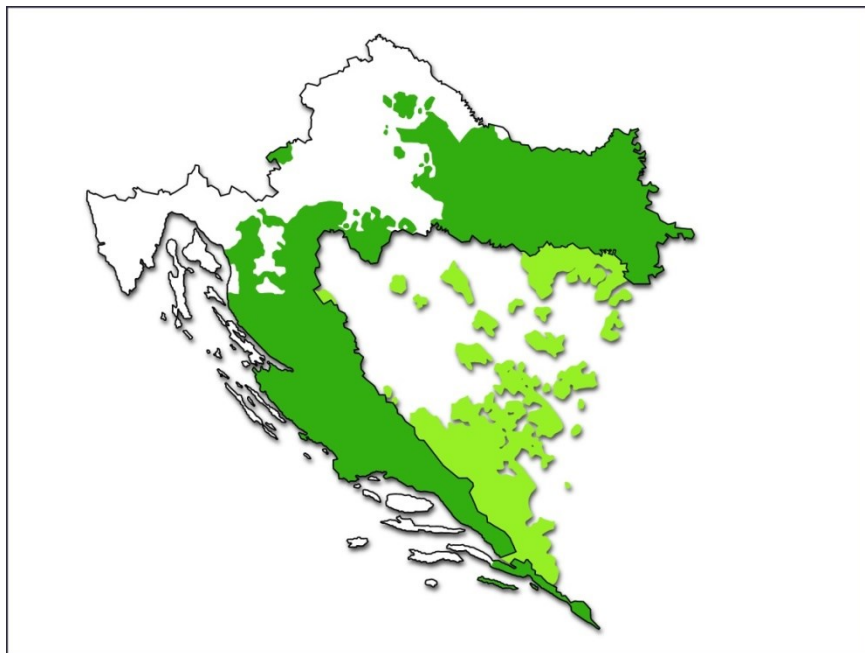
- Leksik: velik broj posuđenica iz njemačkoga jezika, odnosno germanizmi (npr. *špigl*/ogledalo, *šrafincinger*/odvijač, *falinga*/mana) i iz mađarskoga jezika, odnosno hungarizmi (npr. *betežen*/bolestan, *hahar*/propalica, *šogor*/šurjak)”

https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/5b03eca6-e869-4052-80fd-0c8546e10d99/html/591_hrvatski_standardni_jezik_i_narjecja.html (pristupljeno: 26.6.2021.)

3.3. ŠTOKAVSKO NARJEČJE

Štokavsko narječje naziv je dobilo kao i ostala narječja, prema zamjenica *što* koju nosi u imenu. Prema Hudečku i sur. (2005) ono je najrasprostranjenije narječje hrvatskoga jezika. Nadalje smatraju kako: “kao sredstvo komunikacije obuhvaća Slavoniju, Baranju, Baniju, Kordun i Liku te se također može čuti oko Križevaca i Koprivnice, Žumberka i u Gorskom kotaru. Štokavski se govori i na području Dalmacije i dalmatinskih otoka, odnosno na Mljetu, Braču, Hvaru, Šolti. Hrvati izvan Republike Hrvatske štokavski govore u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji, Italiji, Austriji, Mađarskoj i Rumunjskoj.”

Prema Liscu (2011) štokavsko narječje prije migracija koje su bile u 16. i 17. stoljeću dijelilo se na zapadnoštokavsko i istočnoštokavsko narječje. Početkom 15. stoljeća postepeno se gube razlike među tim narječjima zbog novoštokavštine. Novoštokavština ujedno znači: povlačenje naglasaka korijenu riječi, završni glasa *l* mijenja se glasom *o*, duga jotacija, nastavak *a* širi se u genitivu množine, glasa *h* gubi se te se ujednačavaju nastavci u množinskim padežima. Iako je vrijeme ratova poznato kao gubitak teritorija narječja, no za vrijeme osmanlijskih ratova štokavsko narječje je doživjelo teritorijalni rast.

Slika 4. Rasprostranjenost štokavskog narječja (https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/e370dff6-e8dd-4851-b7e2-b41d015c68b6/html/630_raznolikost_hrvatskoga_jezika.html, pristupljeno 26.6.2021.)

Prema Liscu (2003) štokavsko narječje dijeli se u dvije skupine:

1. “nenovoštokavski dijalekti:
 - slavonski (arhaični ikavsko-ekavski)
 - istočnobosanski (šćakavski ijekavski)
2. novoštokavski dijalekti:
 - novoštokavski ikavski (zapadni)
 - novoštokavski jekavski (istočnohercegovački)”

Obilježja štokavskog narječja:

- Glasovi: gubljenje glasa *h* (npr. 'odaj/hodaj)
glasovi *ao* steže se u *o* (npr. rek'o)
- Oblici riječi: gubljenje nastavka *i* u infinitivu (npr. radit')
određeni oblik pridjeva koristi se kod većine dijalekata (npr. visokog)

- Leksik: velik broj posuđenice iz turskoga jezika, odnosno turcizmi (npr. *avlija*/dvorište, *komšija*/susjed, *pendžer*/prozor)

https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/5b03eca6-e869-4052-80fd-0c8546e10d99/html/591_hrvatski_standardni_jezik_i_narjecja.html (pristupljeno:

26.6.2021.)

4. GRAD ŠIBENIK

Proučavajući Jadran i njegove gradove Grad Šibenik (slika 5) ističe se kao najstariji hrvatski samородni grad. Njegovi osnivači razlikuju ga od ostalih dalmatinskih gradova. Naime, Hrvati su osnovali Šibenik. Smješten je na obali Jadrana, odnosno u razvedenom zaljevu u kojem rijeka Krka utječe u Jadransko more. Pitoresknim mjestom ga čine strme padine na koje je smješten te uske popločane ulice, stube i trгови. Okružen je tvrđavama koje su ga u povijesti štatile, a danas osim vizualne ljepote čine ga turistički atraktivnijim zbog svoje kulturne ponude.

Njegovo bogatstvo čine duhovna i materijalna kultura, galerije i umjetnička djela što uvelike utječe i na turističku ponudu. Brojni trгови i kulturnopovijesni spomenici svjedoci su bogatstva koje grad Šibenik čuva iz prošlosti.

Prostor srednje i sjeverne Dalmacije na kojem je smješten grad Šibenik djeluju povoljno za gospodarski, prometni, a samim time i turistički razvoj. Popis stanovništva iz 2011. godine zabilježio je kako grad Šibenik ima 34 862 stanovnika što ga čini glavnim gradom Šibensko-kninske županije.

Slika 5. Grad Šibenik (<https://www.journal.hr/lifestyle/putovanja/festivali-u-sibeniku-lipanj-2021-ljeto-2021-tz-sibenik/>, pristupljeno 10.7.2021.)

4.1. GRB GRADA

Štit s ugraviranim likom svetog Mihovila čini gradski grb (slika 6). On je ujedno i zaštitnik grada Šibenika. Izabran je za zaštitnika zbog vjerovanja u njegovu snagu i pobjedu te je time uvršten u gradski grb i pečat. Poluokrugli štit čini oblik grba dok srebrnim poljem dominira lik svetog Mihovila kojeg krasi crna kosa, bijela tunika, crveni plašt te bijela uzdignuta krila. U lijevoj ruci ističe se zlatna kugla s križem dok desnom rukom te zlatnim kopljem probada crnog vraga koji je pod njegovim zlatnim čizmama.

Slika 6. Grb grada Šibenika ([https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:%C5%A0ibenik_\(grb\).gif](https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:%C5%A0ibenik_(grb).gif), pristupljeno 10.7.2021.)

4.2. POVIJEST GRADA

Kao što Jakovljević (2016) navodi, sve do sada nema povijesnih i arheoloških podataka koji nam mogu obrazložiti nastanak imena grada Šibenika. Prvo spominjaje imena Šibenik javlja se 1066. godine u Krešimirovoj darovnici koja je izdana na Božić. Navodi povjesničara ističu vjerovanje da naziv Šibenika potječe od *Plinijeve Siccuma*. Juraj Šižgorić, šibenski humanist prihvatio je prvotno tumačenje vjerujući da staro ime Siccum, a novo Šibenik ima značenje suhog mesa. Prema Livakoviću (2002) Šižgorić ime povezuje i sa šibljem kojim je grad bio okružen.

Prije no što je došao kralj Petar Krešimir IV. grad Šibenik se nije spominjao u povijesnim dokumentima. Pretpostavka je kako se u gradu povećao broj stanovnika zato što je kralj došao u

pratnji te da je grad bio infrastrukturno izgrađen. To je uveliko doprinijelo statusnom značaju. Sredinom 11. stoljeća grad je pružio dom kralju i njegovoj obitelji, no vjeruje se da je i ranije započelo građenje kako bi poprimio tadašnje značenje. Vjeruje se u postojanje Šibenika kao naselje već u 9. ili 10. stoljeću, no to nije podkrijepljeno ni dokazano.

Hrvatsko-ugarski kralj u 12. stoljeću mora potvrditi statut zbog ograničene autonomije grada Šibenika. Bulom koju izdaje Papa Bonifacije VIII. 1928. godine, grad Šibenik zahvaljujući osnutku vlastite biskupije dobiva status grada te time postaje ravnopravan sa ostalim gradovima u Dalmaciji.

Grubišić (2006) opisavši povijest Šibenika naglašava smjenjivanja mirnih stoljeća s ratnim zbivanjima te prisilom Šibenika na priznavanje venecijanske vlasti te se time odriče zaleđa koje mu pripada kao i hrvatske države. Vladavina Venecije potrajala je četiri stoljeća.

Bez obzira na priznanje statusa koji označava autonomnu gradsku komunu, vlada Mlečana birala je kneza iz svoga reda. On je bio na čelu cjelokupne političko-upravne, sudske te vojne vlasti.

Turci približavanjem Jadranskom primorju sedamdesetih godina 15. stoljeća negativno utječu na razvitak Šibenika. Turske čete 1468. godine ušle su na teritorij šibenskog kotara te devastirale zahvaćeno područje, a samim time stanovnici su odvedeni u zarobljeništvo. Dva stoljeća gradu je prijetio prodor turske vlasti, a 17. stoljeće obilježeno je gospodarskim i kulturnim razvojem.

Javljanjem mletačko-turskog rata od 1644. koji traje do 1669; zabilježen je negativan utjecan na razvoj. Mlečani pojačavanjem obrambene snage uspješno brane grad. Opasnost za grad prestaje 1699. obilježavanjem granične linije među dvije zaraćene strane koja je prolazila neposredno od Šibenika tj. Dinarom.

Vrhovništvo hrvatsko-ugarskog kralja Franje II. priznato je 1797. godine nakon sloma mletačke vladavine, a time je označen kraj njihove vlasti na tom teritoriju. Hasburška Monarhija preuzima Šibenik, no ratnim zbivanjima između Austrije i Francuske, dokida se dotadašnja vlast na području Dalmacije. Pobjedom Francuza njihova vladavina na tom području traje od 1806. do 1873. godine. Grad se u tom period pokušao razvijati, ekonomski i kulturno. Napoleonovim slomom 1814. Šibenik preuzima austrijska uprava sve do 1918.

Početak 20. stoljeća obilježilo je jačanje novih političkih težnji s ciljem stvaranja južnoslavenske države. Prvi svjetski rata u period od 1914. do 1918. za Šibenik konkretno znači ekonomsku stagnaciju popraćenu osukudicom i siromaštvom. Krajem rata Šibenik 1918., pristupa u Državu Slovenaca, Hrvata i Srba. Nedugo nakon Šibenik su okupirale talijanske snage sve do 1920. kada je *Rapallskim ugovorom* donesena uredba napuštanja grada, a time Šibenik pristupa Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.

Ekonomski napredak zabilježen je od 1921. do početka Drugog svjetskog rata zbog jačanja lučko-tranzitnog prometa te porasta obrtničkih i trgovačkih djelatnosti. Otvaranje željezničke pruge uvelike je pridonijelo povezanosti s ostatkom države.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata gradu je nanesena velika materijalna šteta s brojnim oštećenijima na kulturno-povijesnim spomenicima. U vremenu od 1945. do 1990. godine grad se razvija uz pomoć novih radnih mjesta i tvornica. Razvija se turizam zbog bogate povijesne jezgre te kulturoloških spomenika. Također, pozitivan učinak ima i 1963. godina kada se otvara Šibenski most, a potom i Jadranska magistrala. U Domovinskom ratu grad je napadnut iz svih pravaca, ali se obranio, dok je zaleđe oslobođeno u kolovozu 1995. godine.

4.3. NEMATERIJALNA BAŠTINA

4.3.1. ŠIBENSKA KAPA

Prema Zeniću (2010) društveno-političke okolnosti zaslužne su za poznatu crvenu tj. narančastu šibensku kapu (slika 7). Naime, narodnjaci su se osamdesetih godina 19. stoljeća borili za vlast u Šibeniku i ostatku Dalmacije, a narodna kapa bila im je simbol. Borili su se s autonomašima, a njihov simbol bio je šešir. Narodna kapa dvadesetih godina 20. stoljeća isticala se kao simbol slavenstva u periodu anektiranja Zadra od strane Talijana. Popularnost joj je rasla i zbog djelatnosti tvornice *Industrija narodnog veziva*, obitelj Matuavulj utemeljila ju je 1880.godine. Tvornica se bavila proizvodnjom narodnih kapa, dijelova narodnih nošnji, tradicijskih kolača i likera.

Koncem 19. te početkom 20. stoljeća razvojem šivaćeg stroja izrada kape postala je jednostavnija te je time postala nalik drniškoj kapi koja ima plosnati vrh i različite detalje u tkanju ukrasa. U Kninu se do sredine 19. stoljeća nosila slična kapa. Da se zaključiti kako kombinacijom šibenske i drniške kape danas imamo prepoznatljivu šibensku kapu.

Slika 7. Šibenska kapa (<http://np-krka.hr/stranice/sibenska-kapa-suveniri/408.html>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.3.2. ŠIBENSKI BOTUN

Pišući o šibenskom botunu ili puci, dugmetu (slika 8), kako ga se još naziva, Zenić (2010) naglašava kako je on u povijesti bio dio muške narodne nošnje, dok je danas poznat kao najprepoznatljiviji suvenir šibenskoga kraja. Prepoznala je to i Hrvatska turistička zajednica te je 2007. godine proglašen najoriginalnijim hrvatskim suvenirom. Raznim varijantama šibenski botun krasi mnoge žene i muškarce kao modni dodatak. Već početkom prvog tisućljeća prije Krista iliri su nosili metalnu dugmad kao simbol društvenog položaja i moći što je potvrđeno iskopom grobova.

Tehnika izrade botuna naziva se filigran. Izgledom podsjeća na dva polukuga koji su spojeni u sredini, dok je njihova unutrašnjost šuplja. Tanke niti te kuglice krasi vanjske strane botuna. Srebro je oličje originalnog botuna, dok se danas izrađuje od različitih materijala.

Slika 8. Šibenski botun (<http://np-krka.hr/stranice/sibenski-botun-suvenirnice/410.html>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.4. SAKRALNI SPOMENICI GRADA ŠIBENIKA

Prema Zeniću (2016) Šibenik se može istaknuti kao rijedak grad s bogatim sakralnim objektima. Njegovo bogatstvo čine 24 crkve i 6 samostana. Nekolicina crkvi ističu se kao najpoznatije u Šibeniku, a one su: crkva svetog Ivana, crkva svete Barbare, crkva svetog Križa, crkva svetog Krševana, crkva Gospe vanka Grada, crkva svetog Nikole, crkva svetog Duha, crkva Uspenie Bogomateri, crkva svetog Dominika, crkva svetog Grgura, Nova crkva, crkva i samostan svetog Frane, crkva i samostan svete Luce i druge. Uz brojne crkve, važnost Šibeniku daje i katedrala svetog Jakova koja nosi titulu najznačajnijeg spomenika hrvatske arhitekture 15. i 16. stoljeća.

4.4.1. KATEDRALA SVETOG JAKOVA

Krnić (2013) pišući o katedrali ističe njezinu gradnju u doba mletačkih vladanja na ovom području. Građena je od 1431. do 1536., zbog brojnih ratova i bolesti. Napravljena je u renesansnom i gotičkom stilu te je najvrijednija šibenska građevina. Građena je u potpunosti od kamena s Korčule, Raba, Krka i Brača te bez vezivnih materijala. Također je jedinstvena zbog načina gradnje, odnosno kamenje je slagano te spajano uz pomoć gotovih kamenih blokova.

Ukrašena je s 71 kamenom glavom koju je izgradio najistaknutiji graditelj Juraj Dalmatinac. Pozvan je iz Venecije da upravo on dovrši gradnju koja je započeta stilom venecijanske gotike. Kao što Krnić (2013) ističe kako je upravo on zaslužan za najljepše dijelove katedrale kojima se i danas divimo. Neuobičajeno je što nema zvonik, već joj je obližnja kula poslužila kao zvonik.

U Domovinskog rata pretrpila je teška oštećenja, no usprkos tome ostala je simbol Šibenika te ju je UNESCO 2001. zaštitio.

Slika 9. Šibenska katedrala (<https://www.sibenik-tourism.hr/lokacije/katedrala-sv-jakova/1.html#&gid=1&pid=12>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.5. FORTIFIKACIJSKI SPOMENICI GRADA ŠIBENIKA

Prema Čuzeli (2005) “Šibenik je imao važno vojnostrateško značenje zbog svojeg smještaja te je iz tog razloga najvažniji cilj bio obrambeni sustav grada. Podizali su i jačali gradske bedeme, kule i tvrđave koje su vrijedan dio graditeljske baštine Šibenika. Bedemi i kule su srušeni tijekom 19. stoljeća, dok su najsačuvaniji dio fortifikacijskih spomenika tvrđave. Šibenik ima četiri tvrđave, a to su tvrđava svetog Mihovila, tvrđava Barone, tvrđava svetog Nikole i tvrđava svetog Ivana. U raznim povijesnim razdobljima šibenske tvrđave su iz raznih razloga razrušene te ponovno obnavljane. Postanak Šibenika je u neposrednoj vezi s izgradnjom kaštela svetog Mihovila na brdu iznad grada. Kaštel je izgrađen radi kontrole i obrane ulaska u Šibenski zaljev i kanjon rijeke Krke”. (Čuzela, 2005: 10)

4.5.1. TVRĐAVA SVETOG MIHOVILA

Čuzela (2005) tvrđavu sv. Mihovila (slika 10) naziva simbolom grada Šibenika. Ističe se na brdu povrh stare gradske jezgre na visini od 70 metara. Ona pruža jedinstven pogled na grad, Šibenski zaljev te otoke, no kako bi posjetitelji uživali u pogledu potrebno je proći strmim ulicama i stubama. U povijesti je branila grad što ju danas čini najstarijom i najpoznatijom obrambenom građevinom. Prvo spominjanje datira iz povijesnih dokumenata krajem 11. i početkom 12. stoljeće.

Ime je dobila po crkvi sv. Mihovila izgrađenoj u 12. stoljeću koja se nalazila unutar njenih zidina. Šibenčani je nazivaju i tvrđava svete Ane, zbog istoimene kapelice na obližnjem starom gradskom groblju koje pruža vječni dom mnogim šibenskim gradskim velikanima.

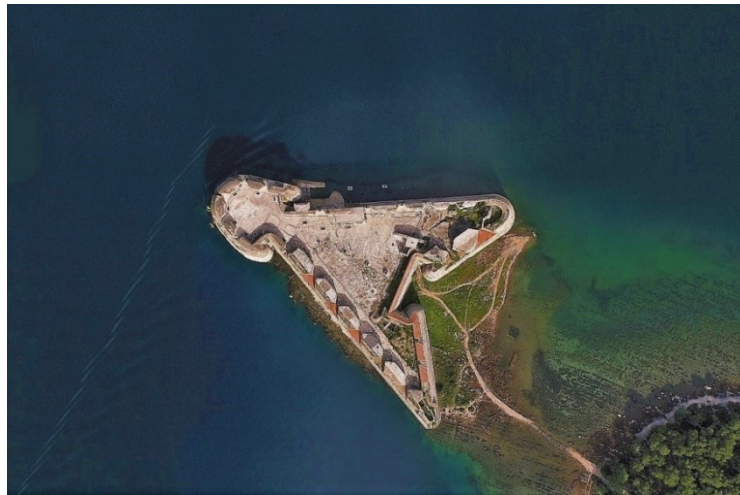

Slika 10. Tvrđava svetog Mihovila (<https://www.sibenik-tourism.hr/lokacije/tvrđava-sv-mihovila/4.html#&gid=1&pid=6>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.5.2. TVRĐAVA SVETOG NIKOLE

Sredinom 16. stoljeća sagrađena je tvrđava sv. Nikole (slika 11) koja se nalazi pri samom ulazu u kanal. Čuzela (2005) navodi kako je izgrađena s namjerom vojne obrane s mora prema turskim napadačima, time nosi titulu jedne od najjačih pomorskih fortifikacijskih objekata na Jadranu. Mletački vojni graditelj Michelea Sanmichelia zaslužan je za njezin izgled. Građena je uz pomoć kamenih blokova i venecijanske opeke. Sigurnost gradu u obrani pružale su i dvije kule u

Šibenskom kanalu pri samom ulasku u luku, kojih više nema. Najvrijednijim arhitektonskim radom smatraju se ulazna vrata tvrđave koja su pozicionirana prema gradu.

Slika 11. Tvrđava svetog Nikole (<https://www.sibenik-tourism.hr/lokacije/tvrđava-sv-nikole/2.html#&gid=1&pid=2>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.5.3. TVRĐAVA SVETOG IVANA

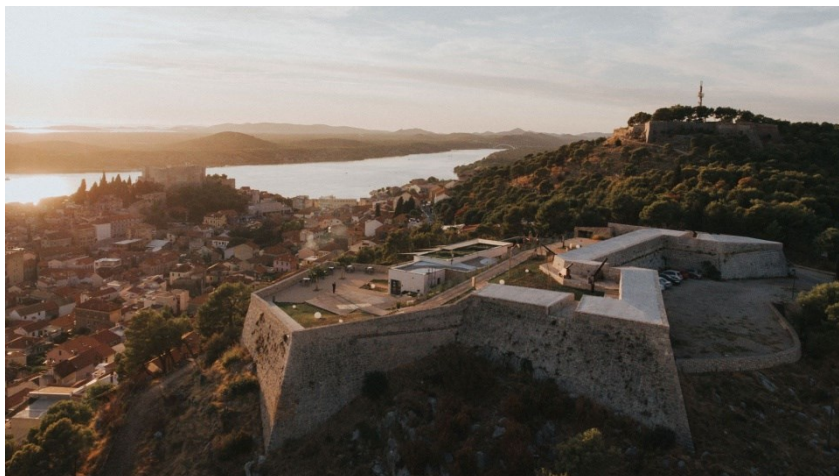
Povrh gradske jezgre na visini od 115 metara nalazi se tvrđava sv. Ivana (slika 12). Prema Ćuzeli (2005) ime duguje istoimenoj kapelici koja je bila u njezinim zidinama. Šibenčani su zaslužni za njezinu gradnju te su gradnju završili 1646. Gledajući iz zraka, tlocrt podsjeća na zvijezdu. Sjeverna strana ojačana je visokim zidanim nasipom. Pomogla je pri obrani od Turaka u 17. stoljeću. Danas se ona restaurira te će kao i ostale tvrđave služiti u turističke svrhe.

Slika 12. Tvrdava svetog Ivana (<https://www.sibenik-tourism.hr/lokacije/tvrdava-sv-ivana/5.html>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.5.4. TVRĐAVA BARONE

Tvrđava Barone (slika 13) smještena je na brdu Vidakuša, na nadmorskoj visini od 80 metara. Izgrađena je 1646. godine. Tvrđava Barone je građena u obliku nepravilne zvijezde. S ostalim tvrđavama čini štit grada koji je stoljećima bio na meti neprijateljskih vlasti. Ona danas nosi breme spomeničke vrijednosti te je time turistička atrakcija.

Slika 13. Tvrđava Barone (<https://www.sibenik-tourism.hr/lokacije/tvr-ava-barone/6.html#&gid=1&pid=7>, pristupljeno 17.7.2021.)

4.6. NARODNI OBIČAJI

Praznovjerja su prisutna u svim narodima i kulturama, bez obzira na dob, spol i rasu, ona su usko povezana s običajima i ranijim navikama koja tako postaju dio svakodnevnog života. Jedan od najpoznatijih običaja u Šibeniku jest narodna “zabrana” vjenčanja u svibnju. Gotovo je već urezano u tradiciju da se u mjesecu svibnju ne čuju svadbena zvana te se gotovo svi još uvijek pridržavaju toga.

Strašna kuga pogodila je grad u 17. stoljeću koji je do tada brojio 12 tisuća stanovnika, a nakon kuge broj se drastično smanjio. Legenda kaže da se mlada plemkinja koja je bila zaljubljena u sirotana iz okolice zdušno posvetila pomaganju oboljelima, a kako bi kuga prestala, zavjetovala se da će se i zarediti te postati časna sestra. Kuga je prestala, a ona je svoj zavjet ispoštovala u mjesecu svibnju.

Neki mladenci vjeruju kako vjenčanje u svibnju donosi nesreću, dok se neki odluče ne vjenčati tada iz počasti prema djevojci koja se žrtvovala za spas grada Šibenika.

5. ŠIBENSKI GOVOR

Kao što Jakovljević navodi (2018) “Mi, Šibenke i Šibenčanci, kolko god da nas je manje, jošterakad smo međuse – govorimo drugovačije od cilog svita. I kad dosegnemo najvišju pamet, diplome i titule, ne znamo nego po svoju, šibensku. Najsmišnjiji ispadnu oni, koji bi tili ispasti učeni, kultivizirani, boji od drugih, prefin i svitski judi, pa počnu čakulati oli divaniti ka furešti svit, a onda in pobigne koje “iđe”, oli “metnimo li kasti”, oli šta namisto što. Jerbo, mi smo judi od fundamenta, poteke arumi, poteke grezzi, ma presence i veliki filozofi, kad zatriba. Samo mi najboje govorimo štakavicu, a ne štokavicu. Samo smo mi, na cilon Jadranu, najbliži ercegovačkon govornon timbre, samo se kod nas, u govornoj i dijalektalnoj baštini mišaju i čakavica, i ikavica, i štakavica, i ijekavica, pa usitno i ekavica.” (Jakovljević, 2018: 7)

Ovim je riječima Jakovljević započeo poglavlje u knjizi koje je nazvao “Sve naške dijalektne posebnosti” koje je posvetio fonologiji.

Prema Liscu (2014) stanovnici Šibenika nekada su govorili čakavski, ali danas je on štokavski grad. On to opisuje kao novoštokavski ikavski grad štakavske fizionomije, a kao primjere navodi riječi- *ognjište*, ne *ognjišće*, uz to tipa *bija*, a ne *bio*. U najnovijoj knjizi bilježi dijalekte kojima se služe građani Šibenika, a naveo ih je ovako: “...jedan čakavski dijalekt, južnočakavski- čakavski ikavski, dva novoštokavska, ikavski i i-jekavski, te brojni drugi ido, i, oni neorganski, među kojima je hrvatski jezik svakako najvažniji.” (Lisac, 2020: 7)

Prema Liscu (2020) “Od živih je idioma čakavština najstarija, od dolaska Hrvata, po prilici od 13. stoljeća kao ikavski ili južnočakavski dijalekt. Tada je, naime, došlo do prijelaza zatvorenog e podrijetlom od jata u i. Dva novoštokavska dijalekta stigla su naknadno, u velikim seobama. Šibenski govor odavna nije čakavski, a i obližnji čakavski primili su velik štokavski utjecaj, pa se npr. na Žirju pita češće ča nego štò, ali redovito zăč i zăšto. Šibenski govor je novoštokavski idiom štakavske fizionomije, s govornima tipa ognjište (npr.štâp), ne ognjišće, tipa bija, ne bio. Taj starinom čakavski grad sačuvao je ponešto od čakavštine sve do novijega vremena, posebno u Dolcu i još ponegdje uz more. U Šibeniku je riječ o dominaciji doseljenoga govora južnoga zapadnohercegovačkoga, ljubuškog tipa.” (Lisac, 2020: 7)

Gledajući u cjelini uz mali broj odstupanja kod korištenja riječi u svakodnevnom govoru, šibenčani su ikavci koji se služe riječima npr. *did*, *pivat*, *bižat*, *dilit*, *virujen* i sl.

Povijesno gledano, dolasci Mlečana 1412. godine ostavili su veliki trag na ovom području te su u “ostavštinu” dali mnogo talijanizama, kao i Turci te doseljenici iz Bosne i Hercegovine.

5.1. FONOLOŠKA ANALIZA

Kao što je ranije navedeno šibenski je govor novoštokavski. Prema Danilović (2011) kod novoštokavskog naglasnog sustava ističe se skakanje svih silaznih naglasaka koji nisu na početku izgovorne cjeline, prema početku izgovorne cjeline (*selò - sèlo*). Silazni naglasci kod jednosložnih riječi nalaze se na prvom slogu te se takve riječi uvijek naglašavaju silazno (*pîr, pàs*).

Silazni naglasak na prvom slogu ističe se kod riječi s dva ili više slogova kao npr. (*mäter*), no iznimka je kod uzlaznog naglasaka koji može biti na svakom slogu osim na posljednjem. Iza naglasaka mogu stajati dugi ili kratki naglašeni slogovi, a ispred ne mogu stajati nenaglašene dužine. Osim toga zamjećujemo kako se često naglasak s prvog sloga pomiče u proklitiku.

U knjizi “Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj” autorica Menac-Mihalić (2005: 11 - 48) donosi detaljnu fonološku analizu te se u ovom dijelu koriste podatci iz navedene knjige.

5.1.1. SAMOGLASNICI

Redukcija a - nije zabilježena u Šibeniku; primjer bez redukcije: “*Nema ništa pod milin Bogon.*”

Redukcija e - nenaglašeno *e* u otvorenom zadnjem slogu (“*Ajde svojin poslon!*”)

- nenaglašeno *e* u zatvorenom zadnjem ili jedinom slogu – *ćeš < š* (“*Ma štaš š – tuga i nevoja*”), *oćeš > oš* (“*Oš sad il odma da plačen?*”)

- nenaglašeno *e* u nezadnjem slogu (“*Ima pik na n^ega.*”)

Redukcija i - “*On bⁱ ti dâ kŕvi ispod vrata.*”

-nenaglašeno *i* u sredini riječi (“*Ti baš tražiš batⁱne*”)

-redukcija u broju četiri: (“*...četri zida...*”)

-redukcija u koliko > kolko/tolko (“*Kolko para tolko muzⁱke.*”)

-nenaglašeno *i* u otvorenom zadnjem slogu (“*Nisu tebⁱ sve daske na broju.*”)

Redukcija o – prvi prednaglasni slog (“*Doša je vamo prazni ruku.*”)

-redukcija u završnom nenaglašenom otvorenom slogu (“*Uzela bⁱ raže crnog Cigana nek tebe.*”)

Redukcija u – (“*To tⁱ je muka Is^usova.*”)

5.1.2. SUGLASNICI

h > Ø u inicijalnom položaju - ispred samoglasnika (“*U ono vrime kad je Bog oda po svitu.*”)

-ispred suglasnika (“*On je mrtav ladan.*”)

h > Ø u intervokalnom položaju – bez sažimanja (“*Klonⁱ la je duon.*”)

h > Ø u dočetnom položaju – (“*Potega je is petni žila.*”)

h > v u intervokalnom položaju iza u – (“*Juva tⁱ govori sto jezika.*”)

h > v u dočetnom položaju iza u – (“*Dala mu je kruv u ruke.*”)

h > k u intervokalnom položaju - (“*Juka tⁱ govori sto jezika.*”)

f se u svim sustavima javlja uglavnom u posuđenicama- (“*Nije ni kuvan ni frigan.*”, “*Živi ka prof.*”)

m > n u nepromjenjivim riječima – (“*Kiti se tužin perjen.*”, “*Doša je ka grom iz vedra neba.*”)

m > n u promjenjivim riječima - (“*Dâ je maksimum o sebe.*”)

í > ĭ / j - (“*Ma šta š – tuga i nevoja.*”, “*Mlada je ki kapja rose.*”)

5.1.3. ASIMILACIJA PO MJESTU TVORBE

Asimilacija ispred palatala - $s > \acute{s}$ (“*Uvatija se š nima u kolo.*”)

$z > \acute{z}$ (“*Men i ni iž žepa ni u žep.*”)

$z > \acute{s}$ (“*Iš čista mira.*”)

Asimilacija po mjestu tvorbe na daljinu - šesnaest > šešnajst (“*Sve u šešnajst.*”)

5.1.4. SIBILARIZACIJA I PALATALIZACIJA

U D i L jd. im. ž. r. zabilježeni su primjeri sa sibilizacijom i manji broj primjera u kojima je sibilizacija dokinuta.

L im. ž. r. $-zi$ – (“*Bili su na ratnoj noz i.*”)

D L im. ž. r. $-ci$ – (“*Uvik mu je pri ruc i.*”)

U N mn. im. m. r. nije zabilježeno dokidanje sibilizacije.

N mn. im. m. r. $-ci$ – (“*Kud svi Turci, tud i mali Mujo.*”)

U L i I mn. im. m. r. prevladavaju primjeri s rezultatima sibilizacije.

L mn. im. m. r. $-ci$ – (“*Živiš u oblacin.*”)

U imperativu ima primjera s rezultatima sibilizacije.

Imperativ $-ci, -zi$ – (“*Rec i mi u oč i.*”)

Palatalizacija je provedena u:

- V jd. imenica m. r.: (“*To čuvaj za ne daj Bože.*”)
- $h (>\emptyset / j)$: \acute{s} : (“*Siromašan je ka crkveni miš.*”)

5.1.5. SUGLASNIČKI SKUPOVI

hv > f/v (“Zafal ⁱ se Bogu šta je sve dobro prošlo.”)

pč > č (“Vridna je ka čela.”)

ps > s (“Osova mu je sve po spisku.”)

pt > t (“Ide ka tič.”)

sn > šn (“Sve u šešnjast.”)

tk > k zamjenici (“Ne zna se ko pije, a ko plača.”)

5.2. MORFOLOŠKA ANALIZA

5.2.1. IMENICE

Prema Težak-Babić (2005) imenice su riječi koje imenuju bića, stvari ili pojave, a prema rodu dijelimo ih na muški, ženski ili srednji rod. Kod imenica se ističe razvrstavanje u skupine prema genitivnom nastavku jednine, odnosno imenice a-vrste, e-vrste i i-vrste (a-sklonidba, e-sklonidba i i-sklonidba).

Imenice muškog i srednjeg roda ubrajaju se u a-vrstu zbog genitivnog nastavka koji je u jednini uvijek *-a*. Najčešće su takve riječi deklinacijom kroz padeže bez nastavka, to jest nastavak je \emptyset ili kod nekih slučajeva *-o*.

Tablica 1. Primjeri deklinacije imenica a-vrste m.r. kojima je u N jd. nastavak Ø

JEDNINA	MNOŽINA	JEDNINA	MNOŽINA
neživo	nežive	živo	živo
N brod – Ø	N brod – ovi	N bik – Ø	N bik – ovi
G brod – a	G brod – ova	G bik – a	G bik – ova
D brodu – u	D brod – ovin	D bik – u	D bik – ovin
A brod – Ø	A brod – ove	A bik – a	A bik – ove
V -	V -	V bik – u	V -
L brod – u	L brod – ovin	L bik – u	L bik – in
I brod – on	I brod – ovin	I bik – on	I bik – in

Tablica 2. Primjeri deklinacije imenica a-vrste m.r. kojima je u N jd. nastavak –o

N Jank – o	N Brank – o
G Jank – a	G Brank – a
D Jank – u	D Brank – u
A Jank – a	A Brank – a
V Jank – o	V Brank – o
L Jank – u	L Brank – u
I Jank – on	I Brank – on

Tablica 3. Primjeri deklinacije imenice a-vrste m.r. kojima je u N jd. nastavak –o

JEDNINA	MNOŽINA
N vin – o	N vin – a
G vin – a	G vin – a
D vin – u	D vin – ima
A vin – o	A vin – a
V -	V -
L vin - u	L vin – ima

I vin – on	I vin – ima
I vin – on	I vin – ima

Imenice e-vrste u nominativu jednine muškog i srednjeg roda dekliniraju se kao i imenice a-vrste. U Tablici 4 prikazana je deklinacija nekoliko imenica po e-vrsti.

Tablica 4. Primjeri deklinacije imenice e-vrste m. r.

N ćać – a	N Iv – o
G ćać – e	G Iv- e
D ćać – i	D Iv – i
A ćać – u	A Iv – u
V ćać – a	V Iv – o
L ćać – i	L Iv – i
I ćać – on	I Iv – on

Tablica 5. Primjeri deklinacije imenice e-vrste ž.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N žen – a	N žen – e
G žen – e	G žen – a
D žen – i	D žen - an (-ama)
A žen – u	A žen – e
V žen – o	V žen – e
L žen – i	L žen - an (-ama)
I žen – on	I žen - an (-ama)

Tablica 6. Primjeri deklinacije imenica i-vrste ž.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N obitelj – Ø	N obitelj – i
G obitelj – i	G obitelj – i
D obitelj – i	D obitelj - in (-ima)
A obitelj – Ø	A obitelj – i
V -	V -
L obitelj – i	L obitelj - in (-ima)
I obitelj – i	I obitelj - in (-ima)

Može se zamijetiti kako nema razlike između sklonidbe imenica u šibenskom govoru te imenica u hrvatskom standardnom jeziku. Razliku čine nastavci za D, L i I kod koji se u nastavcima provodi zamjena *m* sa *n*, dok u nekim oblicima imenica postoje dvostruki nastavci *-in*, *-ima*.

5.2.2. GLAGOLI

Infinitiv

Kod infinitiva se u govoru redovito izostavlja *-i* tako da glagoli završavaju na *-t*, *-ć*. (“*Nema ti šoldi koji mogu platⁱt.*”)

Prezent

Kod prezenta svih glagola u 1. l. jd. nastavci su *-an*, *-en*, *-in*, *-jen*, iznimka je glagol *moć* i *tit* kojima 1. l. ima nastavak *-u* (“*mogu*”).

1. l. jd. - *an* (“*Nisan ja za to.*”)

- *en* (“*Znaden ja to.*”)

- *in* (“*Govorin ka da me je bodulⁱca rodⁱla.*”)

- *jen* (“*Dajen tⁱteška srca.*”)

2. 1. jd. - *ješ* (“Šta prodaješ zjake.”)

1. 1. mn. - *amo* (“Pivamo otkad je svita i vika.”)

- *emo* (“Nećemo se igrati mačke i miša.”)

2. 1. mn. - *ete* (“S moje strane možete.”)

3. 1. mn. - *aju* (“Oni tapkaju na mistu.”)

- *e* (“Vole se kao pas i mačka.”)

Imperativ

Kod imperativa kao zapovjednog načina ističu se oblici samo za 2. 1. jd. i 1. i 2. 1. mn. zato što se izravno ne zapovijeda nenazočnoj osobi. U 3. 1. jd. zabilježeni su primjeri *c* i *z*. Navedeni primjeri zabilježeni su u svakodnevnom govoru.

2. 1. jd. - *i* (“Donesⁱ mi crno na bilo!”)

- *j* (“Ispⁱaj ti prvo situaciju!”)

3. 1. jd. - potvrđeni primjeri *c* i *z* (“Recⁱ mu sve u lice!”)

Aorist

Aorist je jednostavno prošlo svršeno vrijeme koje se tvori uz pomoć nastavaka *-oh*, *-e*, *-osmo*, *-oste*, *-oš* i *-h*, *-Ø*, *-Ø*, *-sno*, *-ste*, *-še*. Rijetko je zabilježen u frazemima, primjerice: (“Probi mⁱ ušⁱ svojih dosadivañen.”).

Kondicionali

Prema Težak-Babić (2005) prilikom izricanja pogodbe koristimo kondicional te u hrvatskom standardnom jeziku razlikujemo dva. Razlikuju se prema tvorbi i uporabi. Tvorba kondicionala prvog provodi se uz pomoć nenaglašenog aorista pomoćnog glagola biti (*bih*, *bi*, *bi*, *bismo*, *biste*, *bi*) te glagolskog pridjeva radnog. Kondicional drugi nastaje pomoću kondicionala prvog

pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog. Navedeni primjer u govoru (“*Stavlja bⁱ ruku u vatru za n^{ega}.*”) tvori se pomoću oblika glagola *bi* i glagolskog pridjeva radnog.

Futur 1. i futur 2.

Futur 1. je složeno glagolsko vrijeme koje se koristi za izricanje budućnosti te se formira nenaglašenim prezentom pomoćnog glagola htjeti i infinitiva. U govoru je primjetna redukcija infinitiva, tj. kada se pomoćni glagol nađe iza infinitiva (“*viditi – vićeš*”). Također, u svakodnevnom govoru upotreba futura zabilježena je u navedenim primjerima.

3. 1. jd. – (“*Ubⁱ će boga u tebⁱ.*”)

1. 1. mn. – (“*Nećemo se igrat mačke i miša.*”)

Futur 2. tvori se pomoću svršenog prezenta pomoćnog glagola *biti* (*budem, budeš, bude, budemo, budete, budu*) te glagolskog pridjeva radnog, no u svakodnevnoj upotrebi nije zabilježen ni jedan primjer.

Glagolski pridjev radni / trpni

Kada se infinitivnoj osnovi dodaju nastavci nastaje glagolski pridjev radni. Nastavci za jedninu su *-o, -la, -lo* te za množinu *-li, -le, -la*. Također, oni upućuju i na rod. Zahvaljujući njemu tvore se složeni glagolski oblici kao što su perfekt, pluskvamperfekt, oba future te oba kondicionala.

Primjeri zabilježeni u svakodnevnom govoru su:

Glagolski pridjev radni m.r. – *išli, doša, kuva* itd.

Glagolski pridjev radni ž.r. – *žele, došla, ložila* itd.

Glagolski pridjev radni s.r. – *bila, bilo, počelo* itd.

Glagolski pridjev trpni razlikuje se od radnog po nemogućnosti kompariranja. Tvori se uz pomoć prijelaznih glagola te se ifinitivnoj ili prezentskoj osnovi dodaju nastavci. Njime se služimo za tvorbu pasiva, primjerice: (*“Udana je ona u bogatu kuću.”*).

5.2.3. PRIDJEVI

Određeni i neodređeni oblik pridjeva dio je hrvatskog standardnog jezika te je prisutan u šibenskom govoru.

Tablica 7. Primjeri deklinacije određenog pridjeva m.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N debel – i	N državni – i
G debel – og	G državni – i
D debel – on	D državni – in
A debel - i / - og	A državni – e
V -	V -
L debel – on	L državni – in
I debel – in	I državni – in

Tablica 8. Primjeri deklinacije neodređenog pridjeva m.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N drven – Ø	N željezni – i
G drven – a	G željezni – i
D drven – u	D željezni – in
A drven - a / - Ø	A željezni – e
V -	V -
L drven – u	L željezni – in
I drven – in	I željezni – in

U deklinaciji određenih i neodređenih pridjeva m.r. primjetan je sinkretizam D i L u jd. kao i u mn. kod D, L i I. Kod I nastavak - *in* jednak je u jd. i mn. obiju skonidbi.

Tablica 9. Primjeri deklinacije određenog pridjeva s.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N vedr – o	N odan – a
G vedr – og	G odan – i
D vedr – on	D odan – in
A vedr – o	A odan – a
V -	V -
L vedr – on	L odan – in
I vedr – in	I odan – in

Tablica 10. Primjeri deklinacije neodređenog pridjeva s.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N dobr – o	N mal – a
G dobro – a	G mal – i
D dobr – u	D mal – n
A dobr – a	A mal – a
V -	V -
L dobr – u	L mal – in
I dobr – in	I mal – in

U deklinaciji određenih i neodređenih pridjeva s.r. zamjećujemo jednak nastavak za I u jednini i množini kod obe deklinacije te jednačenje D i L u jednini i D, L i I u množini obiju deklinacija.

Tablica 11. Primjeri deklinacije pridjeva ž.r.

JEDNINA	MNOŽINA
N ogromn – a	N ogromn – e
G ogromn – e	G ogromn – i
D ogromn – on	D ogromn – in
A ogromn – u	A ogromn – e
V -	V -
L ogromn – on	L ogromn – in
I ogromn – on	I ogromn – in

Izjednačenost D, L i I vidljiva je u deklinaciji pridjeva ž.r. u jednini i množini.

U šibenskom govoru zabilježeni su komparativi (*lipši, slabiji, teži* i sl.), kao i superlativi (*najmlađi, najzgodniji* i sl.) pridjeva čija je tvorba sukladna pravilima standardnog jezika (dodavanje nastavaka *-ši, -i, -ije*, tj. prefiksa *-naj*).

5.2.4. ZAMJENICE

Deklinacija zamjenica po padežima potkrepljena je primjerima iz knjige autorice Menac-Mihalić (2005).

Tablica 12. Deklinacija zamjenice JA

N	<i>ja</i>	<i>“Ja u bile, ti u crne.”</i>
G	<i>mene</i>	<i>“Uvatija se mene ka pijan plota.”</i>
D	<i>meni</i>	<i>“Dočeš ti menⁱ u ruke.”</i>
A	<i>mene / me</i>	<i>“Nema ti novaca koji mene mogu platⁱt.”</i>
L	<i>meni</i>	<i>“Nema menⁱ do mojih.”</i>
I	<i>s menon</i>	<i>“Nema s menon.”</i>

Tablica 13. Deklinacija zamjenice TI

N	<i>ti</i>	<i>“Ti baš tražiš batⁱ ne.”</i>
G	<i>tebe / te</i>	<i>“Nema te cili Božji dan.”</i>
D	<i>tebi / ti</i>	<i>“Nisu tebⁱ sve daske na broju.”</i>
A	<i>tebe / te</i>	<i>“On će te poslat na pravu adresu.”</i>
L	<i>tebi</i>	<i>“Ubⁱ će boga u tebⁱ!”</i>
I	<i>tebon</i>	<i>“Bog s tobon!”</i>

Tablica 14. Deklinacija zamjenice ON / ONO

N	<i>on / ono</i>	<i>“A on / ono ni cřne ni bile.”</i>
G	<i>njega / ga</i>	<i>“Od ěnega mⁱ se diže kosa na glavⁱ!”</i>
D	<i>njemu / mu</i>	<i>“Teško mu je pri dušⁱ.”</i>
A	<i>njega / ga / nj</i>	<i>“Stavija bⁱ ruku u vatru za ěnega.”</i>
L	<i>njemu</i>	<i>“Niko živ ne bi reka to na njemu.”</i>
I	<i>njin / njime</i>	<i>“Nema š ěnime šale.”</i>

Tablica 15. Deklinacija zamjenice ONA

N	<i>ona</i>	<i>“Nije ona još izvadⁱ la glavni adut.”</i>
G	<i>nje</i>	<i>“Vřti se oko ěne ka mačka oko vruće kaše.”</i>
D	<i>njoj / jon</i>	<i>“Vrak te tenta da jon išta govoriš.”</i>
A	<i>je</i>	<i>“Bole rečeno nije je briga.”</i>
L	<i>njon</i>	<i>“Svi đavli u ěnoj.”</i>
I	<i>njome</i>	<i>“Muku mučin š ěnome.”</i>

Tablica 16. Deklinacija zamjenice MI

N	<i>mi</i>	“Mi o vuku...”
G	<i>nas</i>	“U ritke petke b ⁱ došla kod nas.”
D	<i>nan</i>	“Puca nan drob od smija.”
A	<i>nas</i>	“Vozi nas ka kunpire.”
L	<i>nama</i>	“Rečeno među nama.”
I	<i>nama</i>	“Nema vatre među nama.”

Tablica 17. Deklinacija zamjenice VI

N	<i>vi</i>	“Niste mu vi ni do kol ⁱ na.”
G	<i>vas</i>	“Ne mogu ni prnt od vas.”
D	<i>van</i>	“Dajen van na znanje.”
A	<i>vas</i>	“Držin vas za rič.”
L	<i>vama</i>	“Ne govorin ja samo vama.”
I	<i>vama</i>	“Ovo ću kazat ⁱ samo vama.”

Tablica 18. Deklinacija zamjenice ONI

N	<i>oni</i>	“Pleše kako oni sviraju.”
G	<i>nji</i>	“Kod ⁿⁱ se živi na visokon nozi.”
D	<i>in</i>	“Sve in daje na kapalku.”
A	<i>nji</i>	“Boli me đon za ⁿⁱ .”
L	<i>njima</i>	“Triba to ⁿⁱ ma kazat ⁱ ”
I	<i>njima</i>	“Uvatija se š ⁿⁱ ma u kolo.”

Povratne zamjenice *sebe* / *se* dekliniraju se po padežima (G, D, A i L) te glase: *sebe*, *sebi*, *sebe/se*, *sebi*. Posvojne zamjenice zabilježene su govoru su: *moj*, *mog*, *moj*, *moje*, *moja*, *mojoj*, *moju*, *tvoje*, *tvome*, *tvoji*, *tvoja*, *tvojoj*, *tvojin*, *tvoju*, *njegov*, *njegovo*, *njegovu*, *njegova*, *njegovoj*, *njegove*, *njezino*, *naše*, *naša*, *vaše*, *svoj*, *svoga*, *svome*, *svoja*, *svomu*, *svoje*, *svojoj*, *svojon*, *svojin* itd. Ovisno

o kontekstu rečenice posvojne zamjenice dekliniraju se po padežima. Neodređene zamjenice su: *ništa, neko, niko, sav, svo, sva, svi, štogod, svako, svaki, svaka*. Pokazne zamjenice koje se koriste u svakodnevnom govoru su: *ovi, taj, toga, ta, te, ono, onoj, taki*. Upitne i odnosne zamjenice zabilježene u govoru su: *ko, koga, kome, šta, koji, kojeg, koga, koje, koja, kaki, kakva, koliki, čiji*.

5.2.5. BROJEVI

Prema Menac-Mihalić (2005) zabilježeno je mijenjanje broja *jedan* u rodu i padežu, broja *dva* samo u rodu, dok promjene ostalih glavnih brojeva nisu zabilježene. Broj *jedan* u m. r. mijenja se u N, G, L i I te glasi: *jedan, jednoga, jednon, jednin*. U akuzativu srednjeg roda koristi se *jedno*, dok se u ženskom rodu u instrumentalu koristi riječ *jednon*. Redni brojevi mijenjaju se po rodu, broju i padežu.

5.2.6. NEPROMJENJIVE VRSTE RIJEČI

Navedeni primjeri nepromjenjivih riječi zabilježeni u svakodnevnom govoru su:

Prilozi – *òkolo, sad, tàda, ònda, gòri, digdi, nigdi, vamo* itd.

Prijedlozi – *s, sa, od, do, u, na, kod, pod, po, iza, za* itd.

Veznici – *a, da, ni, niti, i, pa, il, ipak, kao, već* itd.

Čestice – *baš, još, tek, kao, ko, li, jer* itd.

5.3. CAKAVICA

Cakavicu vežemo uz predio Dolac na samoj obali tj. šibenskoj rivi gdje se koristio cakavizam (primjeri kao *ca, cuvaj* itd.). Lisac (2014) to pripisuje nekadašnjem venecijanskom

utjecaju na tom prostoru. Poznati filolog Ante Šupuk bilježio je cakavizme iz govora starog svijeta, dok je Vinko Nikolić kroz cakavizam opjevao Gospu srimsku kazavši joj “*cuvaj naše trude*”.

Jakovljević (2018) je zabilježio riječi posljednjeg stanovnika Doca koji se služio cakavicom, što ujedno znači da se cakavica 1968. godine smrću gospodina Bujasa službeno prestala koristiti u Docu. Zabilježio je i najpoznatije cakavske fraze-poruke, koje su Varošani rugajući se dolačkom cakavizmu za povijest sačuvali, njihovi geni i najrječja bili su bliži Zagori ili Bosni i Hercegovini, nego moru i priobalju.

“Skocila macka na skanciju i razbila vrc.

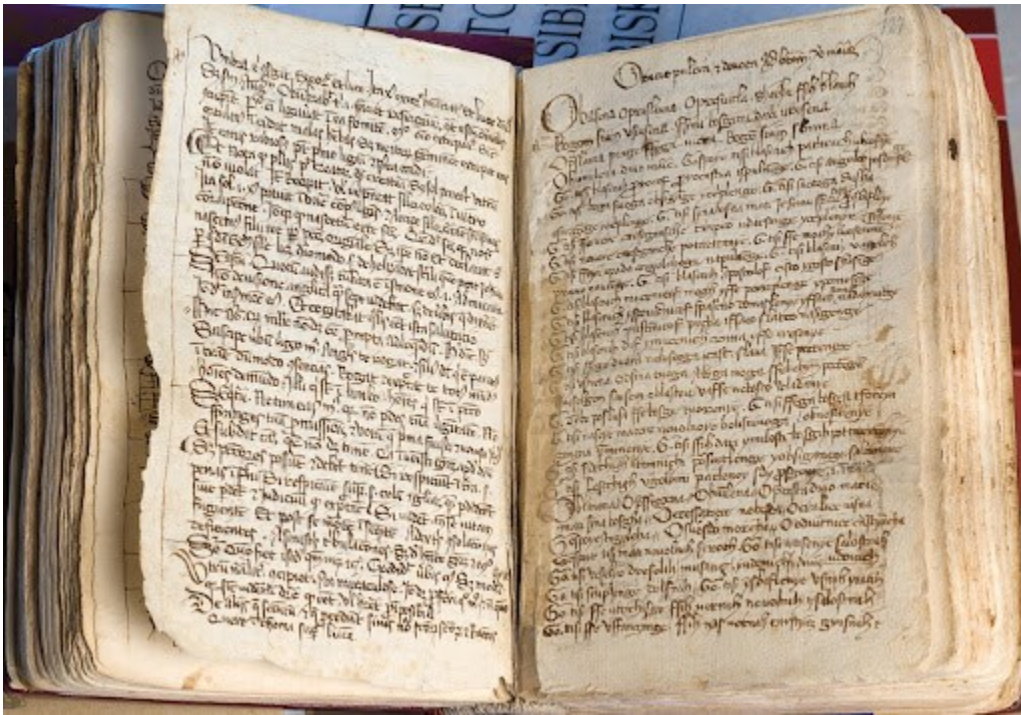
Sveti nas Krizu, ca je ovo doslo mezzu svit.

Cuvaj mi cepe ki oci u glavi.” (Jakovljević, 2018: 16)

6. LEKSIK ŠIBENIKA

6.1. ŠIBENSKA MOLITVA

Gledajući povijest te najranije spomenike u kojim se spominje Šibenik nailazimo na Šibensku molitvu. Smatra se kako je ona jedna od prvih te najstarijih dokumenata pisanih latinicom na hrvatskom, a samim time i latiničkih jezičnih i književnih spomenika. Nađena je u rukopisnoj knjižnici šibenskog samostana sv. Frane gdje se i danas čuva. Sadržajno gledano ona pripada hvalospjevu Majci Božjoj.

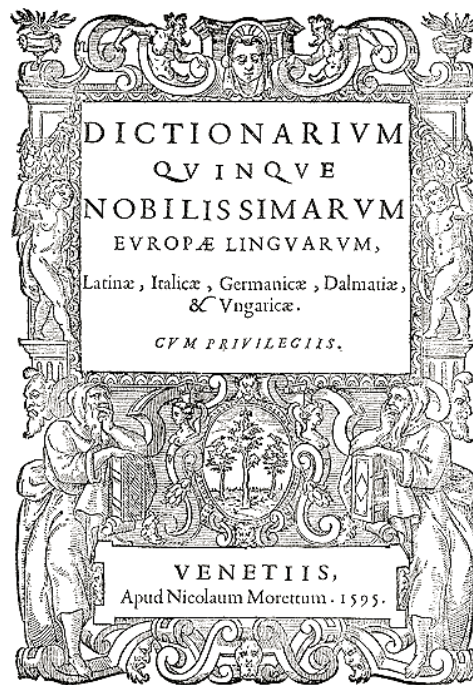

Slika 14. Šibenska molitva (http://os-jsizgorica-si.skole.hr/slobodne_aktivnosti/literarna_skupina?news_hk=5395&news_id=1062&mshow=998, pristupljeno 6.8.2021.)

Malić (1973) proučavajući stare tekstove pa tako i Šibensku molitvu zamjećuje javljanje mješovitog refleksa i/e (npr. osnova *ver-*: *vere*, *nevere*, *vernih*, *veruju* itd.). Takva pojava ekavizama na šibenskom području javlja se u razdoblju od 14. do 17. stoljeća.

6.2. FAUST VRANČIĆ

Davne 1595. godine Faust Frančić kao istaknuti Šibenčanin tiska *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika, latinskoga, talijanskoga, njemačkoga, dalmatinskoga i ugarskoga* (*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae*), što se ujedno smatra i prvim hrvatskim rječnikom, a tada se i hrvatski jezik uvrštava među pet najuglednijih europskih jezika te je to neizmjerljivo važan događaj za razvoj hrvatskog jezika. Mnogi jezikoslovci pa tako i Josip Lisac (2020) u svojoj najnovijoj knjizi “Šibenske i druge kroatističke teme” spominje Faustov značaj kroz hagiografsku prozu u kojoj je unio materinske riječi te tako obogatio hrvatsku kulturu.

Slika 15. Rječnik Fausta Vrančića

([https://hr.wikipedia.org/wiki/Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et ungaricae](https://hr.wikipedia.org/wiki/Dictionarium_quinque_nobilissimarum_Europae_linguarum_latinae_italicae_germanicae_dalmaticae_et_ungaricae), pristupljeno 6.8.2021.)

Jakovljević (2018) u knjizi “Veliki rječnik šibenskih riči” također ističe Vrančićev “Dictionarium” kao korijen svog rječnika. On tvrdi kako su njihovi rječnici neusporedivi, jer je Vrančićev nastao na počecima hrvatske pismenosti, a njegov na njezinu “kraju”. Vrančićev rječnik ulazi u povijest

kao prvi rječnik hrvatskog jezika te među 3800 riječi možemo prepoznati 200 ondašnjih tipičnih, prepoznatljivih šibenskih riječi, od kojih neke još koristimo.

Jakovljević (2018) je istaknuo, kako on kaže “živuće riči” koje je Vrančić zapisao, a još uvijek se koriste u Šibeniku. Neke od njih su: *bičva, cukar, čeljad, drača, pakal, spuž, taklja, ufati se, vazda, žegavica*. Osim što je Jakovljević istaknuo neke od riječi koje se do danas ponavljaju, u svojoj knjizi zabilježio je i turske riječi među Vrančićevim dalmatinizmima, a njih je samo tri: *čabar, ćemer i samar*, dok je od mađarskih samo jedna i to riječ *varoš*. Naglašava kako ih je u njegovom rječniku koji je znatno kasnije pisan od Vrančićevog puno više, a to pripisuje stabiliziranju turske vlasti u Bosni i Hercegovini te dolaskom trgovaca i izbjeglica s tog područja.

Putanec (1971) analizirajući Vrančićev rječnik dolazi do zaključka kako ćemo u njemu naići na mnogo ikavizama (npr. *lik, likar, lin, lip, lipljiv, lipota* itd.), dok je ekavizama znatno manje (npr. *venac, vera, vernost, verovati*.)

6.3. IVO JAKOVLJEVIĆ

Dok je Faust Vrančić obilježio povijest, nešto noviju povijest obilježio je Ivo Jakovljević sa svoje dvije knjige. Prvu izdaje 2007. godine te drugu 2018. godine pod nazivom “Veliki rječnik šibenskih riči”. Iako oba dijele isti naslov, u drugom dijelu dodao je nadimke, prezimena, *ronzzanje, štracanja i štucigavanja*. U njegovu rječniku zabilježeno je preko 3000 riječi, no tumač riječi kod prvog jest kako on kaže šibensko-hrvatski, dok je kod drugog pisan u cjelini na šibenskom dijalektu.

Njega je također zanimala upotreba riječi u svakodnevnom govoru te je došao do sljedećih podataka koje navodi u knjizi: “Danas, na prijelazu u 2018., vidim da i sam u svakodnevnom govoru koristim manje od polovine šibenskog blaga iz Velikog rječnika, a čujem da većina današnjih Šibenčana koristi i razumije manje od trećine te naše govorne baštine. Dakle, tradicionalne šibenske riči kao i sav naš donedavni identitet još možemo sačuvati samo u knjigama.” (Jakovljević, 2018: 12)

Kako se riječi ne bi u potpunosti zaboravile te kako i on sam kaže sačuvale samo u knjigama, on svoje knjige dijeli online kako bi na taj način bile dostupne ljudima iz čitavoga svijeta.

6.4. RIJEČI ŠIBENSKOG KRAJA

Trenutni i jedini pisani izvor “šibenskih riči” je u knjigama Ive Jakovljevića, iako se velik broj riječi koristi na širem dalmatinskom području. Sve riječi te objašnjenja preuzeta su iz “Velikog rječnika šibenskih riči” (2018) navedenog autora.

A

“Apcigati- uzeti

Apošto- baš tako

Argola- držak za kormilo

Apalat- trafika za duvan, španjulete i šuferine

B

Baciljat- voditi računa o nečem

Baja- bačva od late

Bakandže- cokule, teške postole, uglavnon od soldate, okovane i potkovane

Bedevija- Turci su tako zvali kobilu, a naši su to znali reći za čiju jaču ženu

C

Cakal- staklo

Cerot- flaster

Cilo- vino bez vode

Cid- voda u kojoj se skuvalo zelje, oli mišanca, oli špinjača, oli šparoge

Č

Čamatati- zivkati, zipariti, dozivati

Čamiti- vapiti za teško ostvarenin željama

Čelešto- nebesko plavo. svitloplavo

Čiket- dinamit s fitiljon

Ć

Ćaknut- udaren (u glavu)

Ćunka- njuška, faca, glavina

Ćapateća- kanavača ili manja krpa za ćapati vrilu teću, oli za otrat ruke i pokupit masnoću oko usta

Ćuzbo- muž-bleka, koji u svemu sluša ženu i vaik joj daje za parvo

D

Debot- blizu, zamalo, skoro

Dijanica- dija u polju, vinograd, čija se površina miri brojen panja oli loza, oli maslina

Divertimenat- zabava, čašćenje, veselje

Domećati- nadodavati

Dž

Džak- vrića

Džumbus- nered, vika

Đ

Đendinjera- kar sličan gosposkoj kočiji

Đeš- gips

Điravanje- šetnja gradom

Đubar- magareća ili konjska balega pomišana s ljudskim izmetom sa čučavca, pa pokrivena lišćen od smokve ili loze

E

Evala- pozdrav

Evviva!- od tal. živija mi! Tako se prije pozdravljalo u gradu

Ežato- od tal. esato, uredno, elegantno, poslagano s pomjon

Ežil- od tal. esil, tanak, vitak

F

Fašica- zavoj, za infašati se

Fatureta- posal sa strane, na crno, koji svakon dobro dođe

Formaj- od tal. kopča za kosu

Frakadela- od tal. ukosnice

G

Gaja- red loza, uzduž ili popriko

Gak- koji je brz za poist šta bilo, u svako doba, ki galeb

Galetina- od tal. gallettina, mali keks

Garbun- ugljen

H

Huliti- špijati kroz ključanicu

I

Ibrik- bakreni ili keramički ukrašeni sud za vodu sa zaklopcen

Inbaždati- šenjati koncon da se znade di triba učinit pjetu, a di prošiti

Infreš- odblisak sunca od cakla

Inkanat- bankrot

J

Jačmer- prišt na očnon kapku

Jagmiti se- turati se ko će se prvi čega dočepati

Jašterica- kad ti se na jeziku ugnjoji mala žlizda

Juja- ljulja

K

Kadena- debeli lanac za leroj

Kalafat- meštar koji začipa buže na drvenim barkama

Kaliger- postolar

Karital- samilost

L

Lapiti- pokrasti

Lavandera- žena koja pere tuđu robu

Lugara- pepeljara

Luštrati- čistiti

LJ

Ljubast- mil i drag

M

Madreperla- botuni na finoj bluzi, od sedefa

Makineta- fajerica za paliti španjulete

Mišaja- drvena žlica

Mrtvorije- ostavina

N

Načukati- doznati

Namečiti se- naučiti ili nameračiti se na koju lipu spizu

Namusiti se- namrgoditi se

Nazuvati- to se mogu bičve i terluke

NJ

Njanci- niti, njanke

Njanci zz- niti išta, manje od najmanjega

Njifa- viša faza fjake

Njoka- knedlica

O

Ondule- bokuli, uvojci

Oškrinjiti- zeru otvoriti

Otakač- vidro za pritiskivanje vina

Otoman- kauč

P

Pancir- lanac

Patati- ugovarati

Pirula- tablet

Puzdre- debeli čovik

R

Ram- bakar

Ranač- sklopivi ležaj

Refati- nadomiriti

Rešta- pletenica od luka

S

Saket- mala platnena kesa

Sernica- vrčina

Spirine- spiza za prasce

Stratiti- potrošiti

Š

Šajeta- munja

Šemizet- ormarić s ladicama za bilo rublje

Ševojarda- meko slatko

Špicjalija- likarija

T

Takavati- spajati

Tela- trliš

Tonda- bračni zlatni prsten

Tradilo- iznevirilo, izdalo

U

Ukumiti- zainaćiti se, biti tvrdoglav

Umido- vlažno

Ustra- oštra britva za brijanje

Užati reći- obično kažemo

V

Vinač- dizalica

Viperka- cura koja se uvija ki zmija

Vitreno čejade- brzopleto, nepromišljeno

Voltavati- rugati se

Z

Zabasati- izgubiti se

Zaduva- astma

Zeman- vrime

Zvirati- živčano gledati okolo

Ž

Žbjaka- bila krema za čistiti postole

Žmarcati- promašiti

Žmir- kolomast

Žurnata- dnevna zarada” (Jakovljević, 2018: 4 - 97)

6.5. POSLOVICE I IZREKE ŠIBENSKOG KRAJA

Jakovljević (2007) u knjizi “Veliki rječnik šibenskih riči” zabilježio je kako on piše “Šibenske mudre i nepametne izjave”, a neke od njih ostat će zapisane u ovom diplomskom radu.

- “E, jadni ti smo, ka i jesmo.
- Iz mire tri vruga vire.
- Ja u kupe, a on u špade.
- Ne znaš ti ni po mise.
- Ni u moru mire, ni u jubavi vire.
- Ako mi neš pomoć, nemoj mi ni odmoć.
- Potratila bi i dotu svete Ane.
- Nema ni Bože tebe-gola sirotinja.
- Šta mene pitaš, nisam ti ja Šarina banka.
- Ženi se nikad ne smi dat za parvo.
- Ko je bliže oltaru, boje ga pop pokadi.
- Ruka ruku mijе, obraz obadvije.
- Daj dite materi.
- Daj robu di kuri.
- On će meni, ka da san ja vesla cica, a?
- Ko ga ne zna, skupo bi ga platija.
- Ako neš biti dobar, bićeš modar.
- Čovik je najpametniji kad muči.
- Daš mu prst, a on uvati cilu ruku.
- Pozvan-počašćen.
- Bija je dobar čovik, nikad nikom nije reka: tamo se daj.
- Brka mi!
- Jezikom viči, rukama ne tiči.
- Čerce moja, nemoj se žur't, a nemoj se ni lin't.
- Daj Bože, zdravja, pa da moren ić na bolovanje.
- Di će suza nego na oko.

- Svršija kurbin pir.
- Nema đabe ni u babe.
- Di stanu Zlarinjani, ne mogu Prvićani. (To bi se – umisto:” Fala, sit sam ki uš, ne moren više!” – znalo reć ka se čovik naide tolko da jedva puše, a ovi mu nudu još)
- Vinogradi su muka, a vino mukti.
- Bog in da sriću i zdravlja, samo nek su podaje od mene.”

Iako se većina poslovice i izreka homogenizirala u čitavoj Dalmaciji, izraz koji je zasigurno najkraći kada se izgovori, a obilježava koješta jest “Ae!”. Iako ga obilježavaju samo dva slova i gotovo kad ga vidimo ne odaje nam puno, ali kada ih izgovorimo rekli smo koješta. Prvenstveno se slažemo s izjavom sugovornika, ali ne bi htjeli puno komentirati i dati svoje mišljenje. Naravno, dok to izgovaramo kimamo glavom kao znak odobravanja, ali ako pak sliježemo ramenima onda se služimo rečenicom: “*A tako je, šta ćeš.*”

Nije nepoznato da se u Dalmaciji podosta priča i izgovori riječi koje ponekad imaju jako kratko značenje. To je poznato i u šibenskom kraju te je Jakovljević (2007) zapisao neke od njih.

- Gospođa

“Gurnila je noge

u visoke pete,

pa sad misli

da je gospoja.”

- Mršavi muškarac

“To mu je po raci,

ali je žilav.

Nije atleta,

ma, u svemu joj ugađa.

Zna pojisti,

ali mu se ne prima.

A i boje da je ki šibica,

nego prase od čovika.

I nije da je baš za baciti,

samo da mu Bog da zeru pupe.”

- Vjernost

“Boje da te sinje more proguca,

neg da šta čujem (dok san u vojsci).”

“Dabogda moje tilo

debelu ribu ilo,

ako, Cvita moja,

nisam samo tvoj.”

6.6. TOPONIMI

Malo koji stanovnik Šibenika neće znati neki od toponima jer ponekad gotovo da se ni ne zna pravi naziv neke ulice ili trga. Neki od toponima su doista stari te primjerice prodavaonica, po kojoj se naziva neka ulica, godinama ni ne radi. No, neki su noviji, godinama bliži mlađoj populaciji, pa tako redovito pri dogovoru mjesta sastajanja kažemo: “Nađemo se kod Jadranske banke.”, koja je od 2019. pripojena drugoj banci te time gubi ime.

Jakovljević (2007) na sebi svojstven način zabilježio je toponime naglašivši: “Zalud in svaka vlast minja imena, kad svit oće da se zovu kako se zovu.”

- “...Masna i Kalelarga,
Mala loža i Stari Pazar,
isprid Vijećnice i niz poštu,
kraj Šarine pekare i na Vanjski,
Tanaja i Uboški dom,
Đenkova butiga,
di je prije bila stara škola u Docu,
di je Marija Vatabuk imala gostijonu
i di je Škarica drža tovernu...” (Jakovljević, 2007: 113)

7. ISTRAŽIVANJE

7.1. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Područje akcijskog istraživanja najčešće je usko vezano za područje djelovanja provoditelja istraživanja. Upravo tako i ovo istraživanje provedeno je na uzorku djece predškolskog uzrasta koji pohađaju odgojno-obrazovnu ustanovu.

Prema Vuk-Pavloviću (1996) akcijska istraživanja temelje se na pedagoškoj viziji. Nju se ne može svesti na više ili manje uspješno improviziranje u okviru zadane teme – najčešće zatečenih okolnosti, najbolji bi ju bilo opisati kao klicu odgojnog događanja koja iz korijena mijenja postojeću školu. Akcijsko istraživanje za cilj ima istražiti postojeće stanje i probleme, kako bi uspješno moglo odgovoriti na samu problematiku donošenjem kvalitetnijih rješenja te mijenjanjem postojeće prakse. Cilj ovog istraživanja jest utvrditi postojeće stanje tj. poznavanje riječi šibenskog kraja kod djece predškolske dobi. Riječi su preuzete iz knjige Ive Jakovljevića “Veliki rječnik šibenskih riči” iz 2018. godine.

Konkretno, prilikom provedbe nije uočen problem koji bi spriječio daljni tijek istraživanja. Jedini problem bio je predviđeno i stvarno vrijeme provedbe istraživanja tj. istraživanje se provodilo duže no što je bilo predviđeno zbog smanjenog broja djece u skupini. Istraživanje je trebalo biti provedeno kroz pet radnih dana, no zbog trenutne situacije tj. pandemije prouzrokovane virusom Covid-19 te smanjenog broja djece istraživanje se provodilo šesnaest radnih dana.

7.2. METODE ISTRAŽIVANJA

U svrhu istraživanja koristila se transverzalna, empirijska, deskriptivna metoda, a kao mjerni instrument koristila se kontrolna lista. Kao instrument prikupljanja podataka konstruirana je kontrolna lista sa šibenskim riječima na kojem se s +/- bilježilo poznavanje riječi. Podatci su prikupljeni na uzorku djece predškolskog uzrasta u šibenskim gradskim dječjim vrtićima „Maslina“. Krajnji rezultat statistički je obrađen te prikazan uz pomoć grafova.

Sva područja znanosti te sve znanstvene discipline služe se statističkim metodama. Njezina važnost proizlazi iz činjenice da se „jedino pomoću statističke metode mogu na relativno egzaktn način saznati opća određenost, pravilnosti i zakonitosti masovnih pojava“ (Zelenika, 2000: 342).

7.3. NAČIN PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je trajalo šesnaest radnih dana neposredno u skupini s djecom kako bi se prikupili podatci tj. ispunila kontrolna lista. Na kontrolnoj listi abecednim redom poslagane su riječi te je znakom plusa ili minusa bilježeno poznavanje riječi i njezin kontekst. Gotovo sa svakim djetetom provedeno je četrdeset i pet minuta u svrhu ispitivanja, zato što bi se nerijetko konverzacija i produbila. Odgojiteljice u skupinama bile su iznimno susretljive, no i pozitivno iznenađene znanjem djece za koje do tada nisu ni znale da posjeduju ili tome nisu pridodavale veliku važnost. Osim toga, istraživanje ih je potaknulo na dodatne aktivnosti s djecom u cilju očuvanja tradicije.

Niže u nastavku je prijevod riječi preuzetih iz knjige Ive Jakovljevića “Veliki rječnik šibenskih riči” (2018) koje su korištene na kontrolnoj listi.

“ **Arija** - zrak

Avlija - obor, dvorište

Bagatela - sitnica, nevažna i jeftina stvar

Banak - drvena klupa za sidenje (i u crkvi, i u toverni, i na narodnim zborovima, i za prodaju zelenja na pazaru, pa i na igralištima za balote, za gledati s bande ko boje vaja, a ko boje tuče)

Cimati - natezati, potezati (ka šta cima poteže brod)

Cipac - gležanj

Čentrun - lubenica; najslađa mu je srida (srce), a nije baš najboji s donje strane, koja ne vidi sunca i di mu je kora zeru manje zelena

Čorba - (tur.) juha; more se raditi od kuvanog povrća, koje se poslin stisne na šupjaču i sve procidi, a more se još raditi i s lipin bokunićon mesa (puno njih falu štrakulu, janjeću oli teleću, oli – fala ti Bože -goveđu); fratri – čuja san (pa koji put i sam napravija!)– radu čorbu od tri mesa, i ta da je najboja (slažen se!)

Ćaća - glava famije, (od milja) ćako; ćâ (kad ga se doziva); pape (u Staron gradu, pogotovu u plemićkin oli tajanskin kućama); najstariji u klapi (tako su, Ćaća, mlađi zvali našega Mišenka Krnića, a Pape, isto našeg, Antu Bukića)

Ćakule - (ven.) razgovori, ma i razbanzzavanje, ogovaranje, štracanje, štrapanje, štricanje. Pa se zna čuti da ko reče i ovo: "Neću da se zamenon vuču nikakve ćakule!"

Dakuče - dakako

Dešpet - (ven.) inat, prkos

Džak - vrića

Džumbus - nered; podvala

Đelat - sladoled

Đubar - magareća oli konjska balega pomišana s judskin izmeton sa čučavca, pa pokrivena lišćon od smokve ili loze, travon iz vrtla i slamon iz štale. Grni se pinjuricon, svaki se dan miša i privrće, a poslin čin sazrije, nosi u poje i u vrtal, za gnjojenje. Ne smrdi puno baš zato šta se vaik miša s novon slamon. Ma, za onoga koji je nevajalac, isto se more kasti da je đubar, jerbo i je đubar.

Evala (tur. ejvallah) - doista, bogme; i danas najpopularniji pozdrav među Šibenčanima vanka grada: na Prigradu, u Varošu, na Škopincu oli na Plišcu i u Mandalini, ka i u svin istima pozadi Šibenika; jerbo je vanka grada naš svit sta najviše po plemenima, u povezanin oborima, pozdrav nad pozdravima je glasija: Evala, rode!

Ežato - uredno, elegantno, poslagano s pomjon

Feta - kriška, od kruva oli od cate i čentruna

Frenje - staklene i plastične, ukrašene kuglice za venjavanje, a prije toga i za kastaš – klamprst (klamprst je tute ime za pedalj), i za izbič

Gaće - nisu to mudante, nego hlače, a **mudante** su - gaćice, dočin su **mudantine** – kupaće gaćice

Grilje - drveni prozori kroz koje ulazi arija, a ne mora i sunce, kad se teke stisnu (ma, jopet se i kroz njih vidi i čuje sve šta se događa vanka; a drveni prozori koji ne puštaju unutra ni ariju ni svitlo, a ni glasove s ulice (ako se ne naperu oba uva) su **pune škure**

Huliti - špijati kroz ključanicu

Inbotija - zimski pokrivač od vune ili perja

Inkarat - žbuka, šta se meće priko petuna, tikula oli bloketa; kad počne otpadati, onda je klačada

Jaketa - jakna, gornji dija veštita

Juja - ljulja, posteja za malu dicu

Kacavida - izvijač

Kapula - od tal. la cipolla, crveni luk

Lancun - sad reću po butigama plahta; ima ih unjulih, duplih i od peršone i po, a skupa s intimelama, mudantama i gučama spadaju u bjankariju

Lipurica - noćna leptirica, ide na sviću; prija su tako zvali ženske šta su noćon okolo «išle na sviću»

Ljubast - mil i drag

Maništra - po tajanski, manestra je teća oli porcija, a menestra oli minestra je varivo od nasickanoga povrća s teke pirinča i poslin zeru parmezana. A mi, Šibenčani, znamo kasti maništra važol za kad se na gusto skuva stari važol s nasickanon kapulon, lukon i petrusimenon, pa još s kojom mrkvon i kunpiron (koji se pri kraju stisne pinjuron i vrati u teću da dade gustoću), i s liston lovora, bokunićon paprike i s konšervon. Od maništre je najboje staviti šubijote oli teke kraće penete, i kad u sve dikod ugazi i najšporkija od svih domaćih beštija (suvin rebrima, oglavinon,

nogicama, uvon oli – šta je za dva pijata pojisti – jedanput prija prokuvanon košćinon od pršuta, ili prefin s dvi luganige). Znamo reći i maništra na suvo za kad napravimo paštu šutu na toću od pomidora (liti se to radi dvaput na nediju). Puno judi maništra reče za svaku paštu osin šubijota. Prava šibenska maništra more se raditi od više kombinacija (i s bobon, i sa žiton oli orzon, i s mladim kupuson, i s kojom tikvicon, i s čin god ko oće), ali je najvažnije da se sve to tolko ugusti, da na kraju žlica u dubokom pijatu more stati nauzgor; kad se čovik natuče naše maništre, nema više šta misliti, nega se odma mora, baren po ure, baciti na prvu postēju (leže, naravski, u robi, molavajući samo kaiš oli zadnji botun na gaćama, jerbo kad bi se iša skroz skidati, razbudija bi se, a više ne bi bija za ništa).

Mučati - šutiti, držati jezičinu za zubima; kad ko muči zato šta ćuti da je štoko kriv oli puno grišan, pa se i zeru potuli

Netjak - sin od sestre

Nonde - onde (primjer ekavice u šibenskom govoru: jer, namisto ondje ili ondi, kažemo onde oli nonde)

Njanci - niti, njanke

Obor - ograđeno dvorište uz kuću, di se kroz veći dija šibenske povisti vanka grada držalo i prasce, i kokoše, i pivčiće, pa i magarce, konje i pase, a usput po lijama sadilo verduru, a gori, zarad litnje ladovine, držalo odrnu oli koju smokvu, da čejade odispod ima di primiti bavu

Orzo - tal., ječam

Padela - plitka, četvrtasta teća za peći kru oli meso s kunpirima

Petrusimen - peršin

Rebac - vrabac, tić

Ruzina - rđa

Sigalj - sić: dunbja, metalna posuda s ručkon, s kojom se iz bunara vatalo vodu; a bilo ih je muških, kojima je služija da – kad bi ga obisili di triba – sa sigljon punin vode dokaživaju svoju moć („Proša san 65-u, i još na njega moren obisiti sić pun vode!“)

Skorup - vrhnje od mlika, s kojim se radilo maslo

Šalša - prema lat. salsus – posoljen; umak; najboja je šalša od pomidora

Šigureca - teke dulja igla, s kojim se vežiju (oli osiguravaju) dva dila kotula oli košuje dok se krpaju

Takujin - (od arapskog, pa priko veneta) novčanik; oduvik su ga uza se imala samo gospoda i pokoji bogatiji težak; običnon je svitu zamisto takujina dosta bila traversa, oli žep od košuje, oli misto u mudantama; a, metnimo sve na svoje misto, pa vidimo: kome su šoldi donili sriću, kome je takujin moga zaminiti dušu?

Tarantula - škorpija

Uzbrig - uzbrdo

Užgati (vatru) - upaliti drva, upiriti plamen

Vešta - haljina

Volat - nadsvođeni prolaz ispod neke zgrade; puna su ih Gorica, Dolac i Stari grad; dušu daju da se ispod volta zapiva, a i da se učine rešto, šta na drugin mistima nije lipo njanke za viditi.

Zelje - tako mi zovemo blitvu

Zeru - teke

Žižice - zna ih biti u staromen važolu oli u orzu

Žmare - jedni ih zovu čvarci, a rič je o friganjoj prasećoj masnoći, isičenoj na komadiće od jednog zalogaja; likari ne daju judima da ih idu, jerbo da će in se žile zamastiti i da – ne odaleču li se od žmara - neće dugo; a jopet, kad se dobro posolu, lipe su za popiti ” (Jakovljević, 2018: 4 - 97)

7.4. ISPITANICI

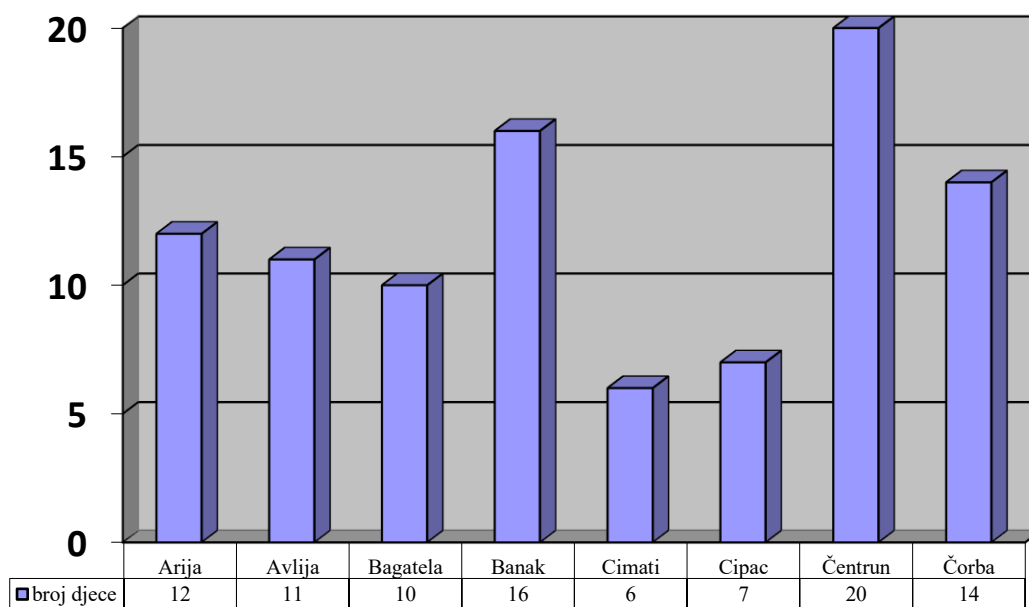
U ovom istraživanju ispitanici su polaznici odgojno-obrazovnog sustava u sklopu odgojno-obrazovne ustanove “Maslina” u Šibeniku. Istraživanje je provedeno na uzorku od 20-ero djece koji pohađaju program predškole.

7.5. OBRADA PODATAKA

Nakon ispunjenih kontrolnih listi podatci su podvrgnuti statističkoj obradi te su grafički prikazani u programskom paketu Microsoft Office pomoću programa Excel 2010 i Word 2010.

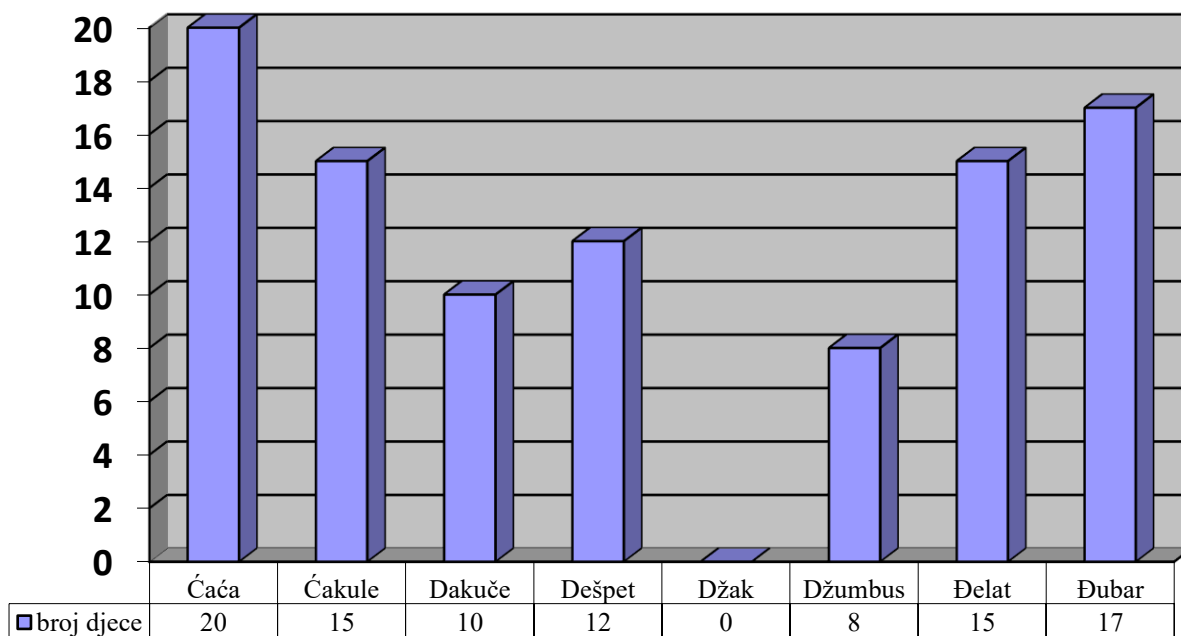
7.6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Nakon prikupljenih podataka odnosno nakon ispunjenih kontrolnih listi za svih 20-ero djece predškolskog uzrasta pristupljeno je obradi podataka koji su prikazani uz pomoć grafova. Rezultati istraživanja podijeljeni su u 7 grafova zbog bolje preglednosti. Ispod grafova zapisani su osvrti, bilješke te anegdote prilikom provođenja istraživanja s djecom.

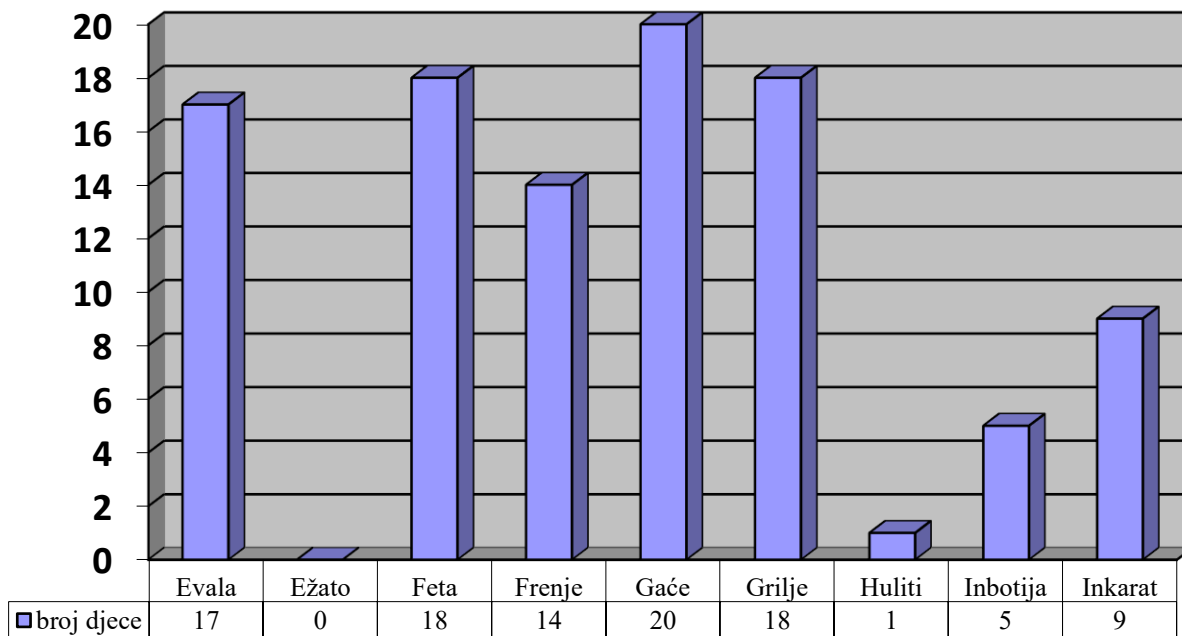
Grafikon 1. rezultati istraživanja od slova a do č

Riječi *arija* i *avlija* kod većine djece su u svakodnevnoj upotrebi te su upoznati s njim, pozitivno iznenađena je riječ *bagatela* za koju je također polovica djece već ranije čula ili ju koristi. Nakon međusobnog razgovora s djecom, ali i njihovim odgojiteljicama dolazimo do saznanja kako 13 od 20 djece živi u strogom centru grada te su njihovi roditelji porijeklom iz Šibenika ili otoka u neposrednoj blizini. Riječ *cimati* poznavali su samo dječaci te sam od njih saznala kako redovito s djedovima ili tatom idu u ribolov pa samim time i koriste tu riječ. Uz riječ *cipac* od svih 7 djece kao primjer upotrebe u svakodnevnom govoru dobiven je gotovo identičan odgovor: “Zviznen se u cipac”. *Čentrun* i *čorba* gotovo su uvriježeni u svakodnevni govor.

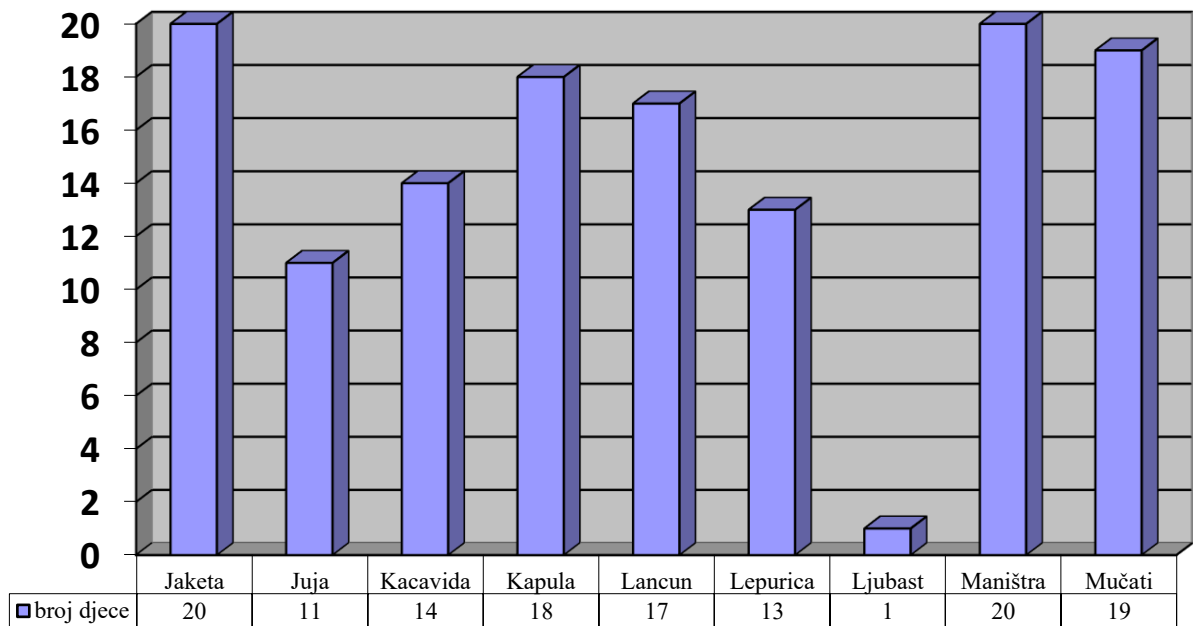
Grafikon 2. rezultati istraživanja od slova ć do đ

Riječi *ćaća*, *ćakule*, *đelat* i *đubar* većinom se koriste u svakodnevnom govoru među djecom te većina djece naglašava kako riječ *ćakule* i *đelat* najviše čuju i koriste sa djedovima i bakama. Riječ *dakuće* pomalo se iskorijenila u šibenskom govoru ljudi koji žive u priobalju, tako da to možemo čuti isključivo kod ljudi koji žive i borave u zaleđu. Riječ *džak* ni jedno dijete nije prepoznalo te znalo objasniti njezino značenje, već tu riječ povezuju s učenikom, iako nemaju isto početno slovo. Zanimljivo je kako riječ *đumbus* poznaju djeca koja su u vrtiću od jaslica jer kako kažu njihova teta Ane ju je često koristila za vrijeme pospremanja igračaka.

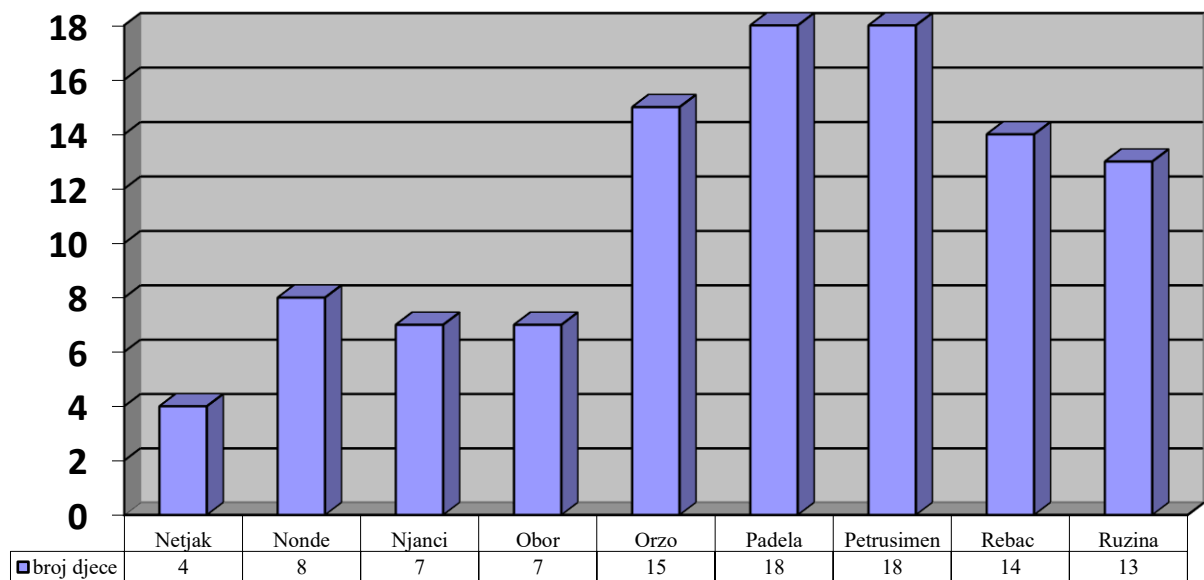
Grafikon 3. rezultati istraživanja od slova e do i

Riječi *evala*, *feta*, *frenje* te *gaće* svakodnevno se koriste u rječniku djece te gotovo da ni ne poznaju te riječi prema hrvatskom standardnom jeziku. Za riječ *ežato* te njezino značenje nitko nije znao pa čak ni odgojiteljice u skupini koje su također rođene Šibenčanke. Zanimljivo je kako riječ *huliti* zna samo jedno dijete i to zahvaljujući prabaki koja ju koristi u svakodnevnom govoru, citiram: “...a mater uvijek kaže da prabaka huli i da zato zna šta je sad u drugoj ulici, a kamoli ne u nas...” Djeca koja žive u istom kućanstvu s bakama i djedovima poznaju većinom sve riječi koje su pomalo zaboravljene kao npr. *inbotija* i *inkarat*.

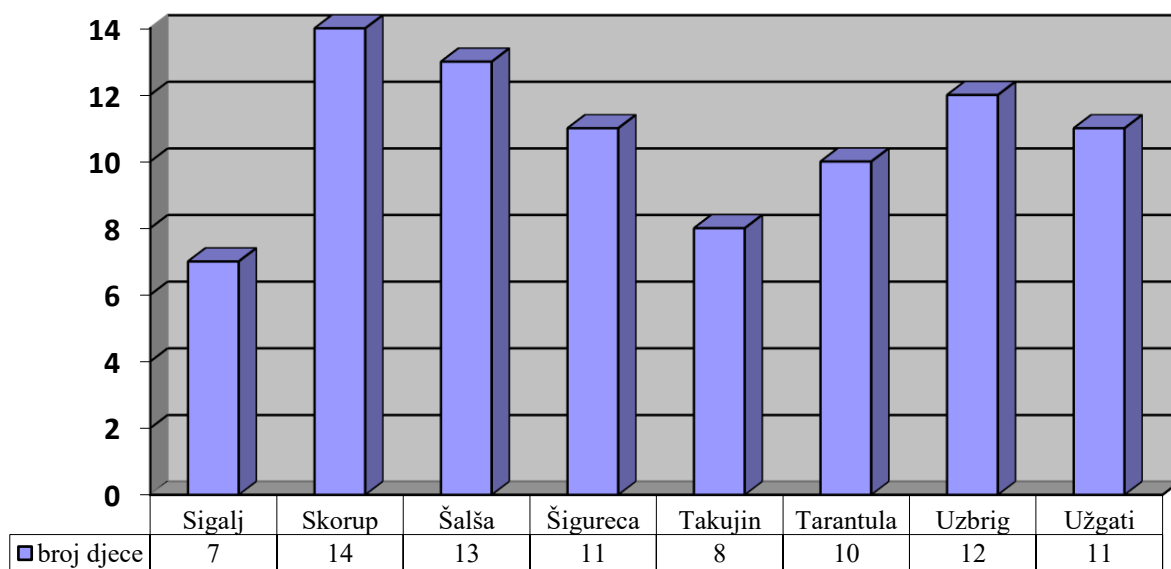
Grafikon 4. rezultati istraživanja od slova j do m

Većina riječi koja se nalazila na kontrolnoj listi pod slovima j,k,l te m je djeci poznata te ju koriste ili znaju njezino značenje, dok značenje riječi ljubast zna samo djevojčica koja poznaje i riječ huliti zahvaljujući prabaki. Ona zna njezino značenje, ali ju u svakodnevnom govoru ne koristi.

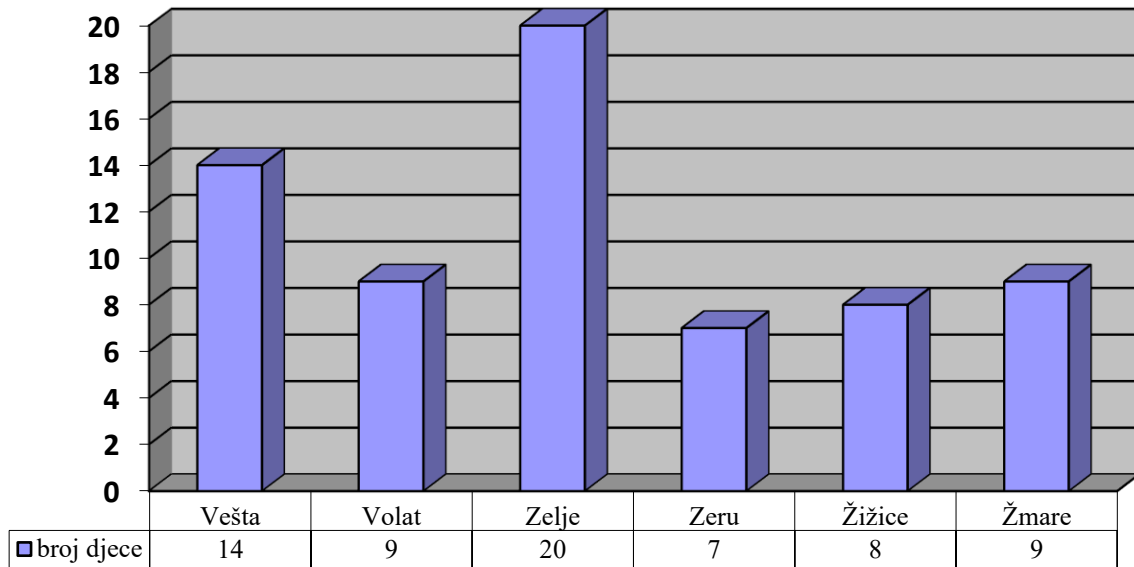
Grafikon 5. rezultati istraživanja od slova n do r

Većina djece poznaje značenje riječi *netjak*, no riječ ne izgovara ovako (nećak) te je zbog toga bilježina samo upotrebu u svakodnevnom govoru. Riječi *nonde*, *njanci* i *obor* koriste djeca kojima je obitelj iz šibenskog zaleđa te iz razgovora s njima dolazimo do saznanja kako svaki slobodan trenutak provode na selu. Također, najfiniji *orzo* kuha kuharica Sanja zaposlena u njihovom vrtiću te zahvaljujući njoj poznaju značenje riječi. Ostale riječi u velikom broju djeca poznaju te ih upotrebljavaju u svakodnevnom govoru

Grafikon 6. rezultati istraživanja od slova s do u

Gledajući statističke rezultate možemo zaključiti kako više od pedeset posto djece poznaje i služi se šibenskim riječima koje su pomalo zaboravljene i kod starijih generacija. U razgovoru s njima saznajemo kako se i njihovi roditelji također služe tim istim riječima, pa zato taj podatak i ne čudi. Zanimljivo kako je većini dječaka koji nisu znali značenje riječi *takujin* prva asocijacija bila oruđe iako međusobno nemaju poveznicu.

Grafikon 7. rezultati istraživanja od slova v do ž

Riječ zelje očekivano ima najveći postotak s obzirom da jedino i isključivo tako nazivaju špinat. Ostale riječi imaju manji postotak što je također očekivano jer ih same po sebi manje koristimo u svakodnevnom govoru, pa samim time i djeca imaju manje prilike čuti za njih.

7.7. RASPRAVA

Provodeći istraživanje saznali smo koješta od djece, a posebno treba istaknuti količinu znanja koju posjeduju o Šibeniku, a samim time i leksiku. Velik utjecaj zasigurno ima život u samom centru gdje se još uvijek ljudi služe pomalo “zaboravljenim” riječima. Također je istaknut utjecaj obiteljskog okruženja te života u zajednici gdje stanuju i starije generacije koje mlađim naraštajima prenose svoja znanja i govorna bogatstva. Polazeći od toga kako su djeca većinu riječi zasigurno mogli do sada čuti, sumnje su se obistinile te to i jest tako. Samo dvije, najviše karakteristične riječi, riječ *džak* i riječ *ežato* ni jedno dijete nije čulo, pa samim time i ne znaju značenje navedenih riječi. Također, odgojiteljice u skupini su kako bi se reklo “fetive” Šibenčanke pa i one u svakodnevnom radu i komunikaciji s djecom koriste većinu navedenih riječi. Kao što je ranije navedeno odgojiteljice su bile jako susretljive te su ponukane na dodatne aktivnosti koje će

provoditi s djecom u cilju očuvanja tradicije. Također ugodno su iznenađene rezultatima te je zajednički odlučeno rezultate predstaviti roditeljima. Dojmovi roditelja više su no pozitivni te smatraju kako se kroz igru te neformalni razgovor doista može doći do imponantnih rezultata.

8. ZAKLJUČAK

Gledajući povijest hrvatskog standardnog jezika s današnjeg aspekta, možemo zaključiti kako su bila potrebna stoljeća za neovisnost hrvatskog jezika te je on uvelike ovisio o političkoj volji tadašnjih vlasti. No, ipak bez obzira na vlast, hrvatski istaknuti jezikoslovci borili su se za njegovu uporabu te položaj u tadašnjim vremenima. Nepovoljne povijesne prilike u kojima se našao hrvatski jezik ipak nisu utjecale na njegovu samostalnost i razvitak te je on danas službeni jezik Republike Hrvatske.

Kao takav on je u genetsko-lingvističkom smislu sustav triju narječja, a ona su: čakavski, kajkavski i štokavski. Svaki se sastoji od dijalekata te mjesnih govora specifičnih za određeno područje. Njihova različitost ogleda se u glasovima, obliku riječi te leksiku.

Grad Šibenik kao grad na Jadranu oduvijek se razlikovao od ostalih, prvenstveno po osnivačima, odnosno, njega su osnovali Hrvati. Sveti Mihovil koji je ujedno i zaštitnik grada krasi njegov grb. Obzirom na prošlost te ostavštinu materijalne baštine iz prošlih stoljeća, danas on obiluje posjetiteljima koji to prepoznaju. Osim materijalne baštine, odnosno sakralnih i fortifikacijskih spomenika, važno je naglasiti i nematerijalne koji su također simbol grada, a oni su šibenska kapa te šibenski botun. Šibenčani čvrsto vjeruju i drže do tradicije te se tako u mjesecu svibnju ne održava ceremonija vjenčanja iz solidarnosti prema plemkinji koja je svojim zavjetom zaustavila kugu.

Šibenski govor je već stoljećima štokavski, tj. novoštokavski. Fonološkom analizom prikazani su primjeri redukcije samoglasnika, suglasnici, asimilacija po mjestu tvorbe, sibilizacija i palatalizacija te suglasnički skupovi. Specifičnost leksika kod govora ističe se zamjenom $m > n$. Morfološka analiza prikazana je sklonidbom promjenjivih riječi kao i prikazom nepromjenjivih riječi. Možemo zaključiti kako obe u većini primjera podliježu pravilima hrvatskog standardnog jezika. Kod imenica muškog roda a-vrste vidljiva je opreka živo/neživo. U morfologiji glagola ističe se infinitiv glagola kojemu je nastavak $-ti$ reduciran na $-t$.

Leksik Šibenika potkrijepljen je osvrtom na najstariji spomenik, odnosno Šibensku molitvu te prvi hrvatski rječnik šibenskog autora Fausta Vrančića. Noviju povijest obilježio je Ivo Jakovljević sa svoje dvije knjige u kojima donosi preko 3000 riječi koje se koriste u Šibeniku. Neke od njih

pomalo su zaboravljene te ih je on tim pothvatom uspješno ovjekovječio. Osim riječi, zabilježio je i poslovice te izreke kao i toponime koji se do danas upotrebljavaju.

Grafički prikaz nakon provođenja istraživanja najbolji je pokazatelj poznavanja šibenskih riječi te svakodnevne uporabe u govoru s aspekta djece predškolske dobi. Zaključujemo kako je većina riječi ipak još uvijek u leksiku djece, no riječi poput *džak* te *ežato* potpuno su im nepoznate te također ne znaju ni njihovo značenje. Zanimljivo je istaknuti riječi *huliti* te *ljubast* koje zahvaljujući prabaki poznaje samo jedno ispitano dijete.

9. LITERATURA

1. Brozović, D. 1970. *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
2. Ćuzela, J. 2005. *Šibenski fortifikacijski sustav*. Šibenik: Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić".
3. Danilović, M. 2011. *Sinjski govor*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera: Osijek
4. Dujmović-Markusi, D. 2006. *Fon-Fon 1: udžbenik hrvatskog jezika za prvi razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
5. Dujmović-Markusi, D. 2006. *Fon-Fon 2: udžbenik hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil
6. Dujmović-Markusi, D. 2012. *Fon-Fon 4: udžbenik hrvatskog jezika za četvrti razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
7. Dujmović-Markusi, D; Pavić-Pezer T. 2014. *Fon-Fon 3: udžbenik hrvatskog jezika za treći razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
8. Grubišić, S. 2006. *Šibenik kroz stoljeća*. Šibenik: Muzej grada Šibenika.
9. Hudeček L; Frančić A; Mihaljević M. 2005. *Normativnost i višefuncionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
10. Jakovljević, I. 2007. *Veliki rječnik šibenskih riči, nadimaka, prezimena, ronzzanja, štracanja i štucigavanja*. Zagreb: POP & POP.
11. Jakovljević, I. 2016. *Europski Šibenik*. Zagreb: Vjesnik d.d.
12. Jakovljević, I. 2018. *Veliki rječnik šibenskih riči*. Split: Slobodna Dalmacija d.d.
13. Krnić, A. 2013. *Šibenik: upoznajte grad i njegovo okolicu*. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.
14. Lisac, J. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden Marketing.
15. Lisac, J. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing.
16. Lisac, J. 2011. *Hrvatska narječja*. U: BIČANIĆ, A. (ur.) (2011.) *Povijest hrvatskoga jezika*. 2. knjiga: 16. stoljeće. Zagreb: Croatica.
17. Lisac, J. 2020. *Šibenske i druge kroatističke teme*. Šibenik - Zadar: Gradska knjižnica Juraj Šižgorić - Matica hrvatska Zadar.
18. Livaković, I. 2002. *Tisućljetni Šibenik*. Šibenik: Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić".
19. Lončarić, M. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.

20. Malić, D. 1973. *Šibenska molitva (Flološka monografija)*. Zagreb: JAZU
21. Menac-Mihalić, M. 2005. *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Moguš, M. 1977. *Čakavsko narječje: fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Nikolić, V; Kovačić, V. 1997. *Izabrana djela*. Zagreb: Matica hrvatska.
24. Pavličević, D. 2007. *Povijest Hrvatske*. Zagreb: Naklada Pavličević.
25. Pavličević-Franić, D. 2005. *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
26. Putanec, V. 1971. *Apostile uz > Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum< (1595) Fausta Vrančića*. Čakavska rič, br.2, str. 8.
27. Težak, S; Babić, S. 2005. *Gramatika hrvatskog jezika: Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Vince, Z. 2002. *Putovima Hrvatskog književnog jezika*. Zagreb: Matica Hrvatska.
29. Vuk-Pavlović, P. 1996. *Filozofija odgoja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
30. Zelenika, R. 2000. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet.
31. Zenić, M. 2010. *Stari Šibenik: Kalama, skalama i butama*. Zagreb: AGM.
32. Zenić, M. 2016. *Šibenik, srcem i umom*. Šibenik: Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić".
33. Edutorij e-škole. <https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/5b03eca6-e869-4052-80fd-0c8546e10d99/index.html>
(26.6.2021.)

10. ŽIVOTOPIS

Osobni podaci:

- Ime i prezime: Mauricija Plenča
- Datum i mjesto rođenja: 23. siječnja 1997. godine, Šibenik
- Adresa: Miljevačka 24, Šibenik
- E-mail: mauricijaplenca@gmail.com

Obrazovanje:

- 2011.-2015. Ekonomska škola Šibenik (Hrvatska)
- 2015.-2019. Odgojiteljica (univ. bacc. preasc. educ.)- Sveučilište u Zadru, Preddiplomski jednopredmetni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- U tijeku- Diplomski sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Radno iskustvo:

- 2016.-2017. – unapređivač prodaje (Kadus)
- 2018. - 2019.– trgovački putnik (Awt)
- 2020.- odgojitelj– (DV Općine Primošten)

Dodatne informacije:

- posjedovanje vozačke dozvole B- kategorije
- sklonost timskom radu te napredovanju kroz učenje
- poznavanje engleskog jezika i osnova rada na računalu

11. POPIS TABLICA

Tablica	Stranica
I. Primjeri deklinacije imenica a-vrste m.r. kojima je u N jd. nastavak Ø	35
II. Primjeri deklinacije imenica a-vrste m.r. kojima je u N jd. nastavak –o	35
III. Primjeri deklinacije imenica a-vrste m.r. kojima je u N jd. nastavak –o	35
IV. Primjeri deklinacije imenica e-vrste m. r.	36
V. Primjeri deklinacije imenica e-vrste ž.r.	36
VI. Primjeri deklinacije imenica i-vrste ž.r.	37
VII. Primjeri deklinacije određenog pridjeva m.r.	40
VIII. Primjeri deklinacije neodređenog pridjeva m.r.	40
IX. Primjeri deklinacije određenog pridjeva s.r.	41
X. Primjeri deklinacije neodređenog pridjeva s.r.	41
XI. Primjeri deklinacije pridjeva ž.r.	42
XII. Deklinacija zamjenice JA	42
XIII. Deklinacija zamjenice TI	43
XIV. Deklinacija zamjenice ON / ONO	43
XV. Deklinacija zamjenice ONA	43
XVI. Deklinacija zamjenice MI	44
XVII. Deklinacija zamjenice VI	44
XVIII. Deklinacija zamjenice ONI	44

12. POPIS ILUSTRACIJA

Popis grafikona	Stranica
I. rezultati istraživanja od slova a do č	68
II. rezultati istraživanja od slova ć do đ	69
III. rezultati istraživanja od slova e do i	70
IV. rezultati istraživanja od slova j do m	71
V. rezultati istraživanja od slova n do r	71
VI. rezultati istraživanja od slova s do u	72
VII. rezultati istraživanja od slova v do ž	73

Popis slika	
I. Hrvatska narječja	11
II. Rasprostranjenost čakavskog narječja	12
III. Rasprostranjenost kajkavskog narječja	14
IV. Rasprostranjenost štokavskog narječja	17
V. Grad Šibenik	19
VI. Grb grada Šibenika	20
VII. Šibenska kapa	23
VIII. Šibenski botun	24
IX. Šibenska katedrala	25
X. Tvrđava svetog Mihovila	26
XI. Tvrđava svetog Nikole	27
XII. Tvrđava svetog Ivana	28
XIII. Tvrđava Barone	28
XIV. Šibenska molitva	47
XV. Rječnik Fausta Vrančića	48

13. PRILOG

Kontrolna lista

Pojam	+	-
Arija		
Avlija		
Bagatela		
Banak		
Cimati		
Cipac		
Čentrun		
Čorba		
Ćaća		
Ćakule		
Dakuče		
Dešpet		
Džak		
Džumbus		
Đelat		
Đubar		
Evala		
Ežato		
Feta		
Frenje		
Gaće		
Grilje		
Huliti		
Inbotija		
Inkarat		

Jaketa		
Juja		
Kacavida		
Kapula		
Lancun		
Lipurica		
Ljubast		
Maništra		
Mučati		
Netjak		
Nonde		
Njanci		
Obor		
Orzo		
Padela		
Petrusimen		
Rebac		
Ruzina		
Sigalj		
Skorup		
Šalša		
Šigureca		
Takujin		
Tarantula		
Uzbrig		
Užgati		
Vešta		
Volat		
Zelje		
Zeru		

Žižice		
Žmare		